

Наша Ніва

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Е Т А

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Падарожжа ў БССР
Тэма нумару.
старонкі 4–13

Разьдзяюць
«Народную волю» апісалі цалкам.
старонка 2

Мэгакрыжаванка
Алімпіяда левым вокам, «Мужыцкая праўда» Андрэя Хадановіча, прыватныя абвесткі...
старонка 16

З УСІХ СТАРОН

Керы ці Буш?

Прэзыдэнцкая кампанія ў ЗША ўступіла ў гарачую фазу. Першае афіцыйнае абвешчанае кандыдата ў прэзыдэнты адбылося на канвэнце (перадвыбарным сходзе) Дэмакратычнае партыі. Бязь лішніх дыскусій ім стаў сэнатар Джон Керы. У сваёй намінацыйнай прамове Керы паабяцаў аб'яднаць краіну ды вярнуць павагу да Амэрыкі ў сьвеце. Камэнтар Сержука Вінаградава на старонцы 14.

А Д Р Э Д А К Ц Ы І

Памажыце «Нашай Ніве»

Фонд выдання газэты «Наша Ніва» зьявляецца да чытачоў «НН», суродзічаў, беларускіх арганізацый з просьбай аб фінансавай дапамозе. Крызыс, што паўтараецца штолета праз сэзоннае паніжэньне продажу, сёлета асабліва цяжка — прычыны ў незвычайнай фінансавай дыскрымінацыі газэты дзяржаўнымі манапалістамі. Газэта патрабуе Вашай тэрміновай падтрымкі, каб застацца якаснаю. Такая газэта, як «НН», ня можа выдавацца без апоры на грамаду сваіх чытачоў. Тэл. 284-73-29, 613-32-32, 707-73-29. E-mail nn@promedia.by. Адрас 220050 Менск а/с 537.

Машэрава супраць Лукашэнкі

Дачка Пятра Міронавіча байкатуе выбары 17 кастрычніка, каб разьвязаць сабе рукі

Дэпутатка палаты прадстаўнікоў Наталля Машэрава вырашыла ня браць удзелу ў выбарах 17 кастрычніка. Пра гэта яна заявіла ў інтэрвію радыё «Свабода»: «Вось я прайду і буду зноў там сядзець і ў меншасці націскаць кнопкі. Справа ня ў тым, што мы там добрыя ці дрэнныя. Трэба прыняць мяняць статусу парламэнту, ня проста пашыраць паўнамоцтвы, а канцэптуальна мяняць стаўленьне да заканадаўчай галіны ўлады. Я ня бачу там ніякай магчымасці, мне цяжка там працаваць і быць звязанай па руках і нагах... Не хачу. Хачу быць палітыкам».

Для спн.Машэравай быць палітыкам — значыць быць вольным у сваіх аглядах і дзеяньнях. Н.Машэрава, дачка былога першага сакратара ЦК КПБ, цяпер аддае перавагу не камуністычнай, а сацыял-дэмакратычнай ідэалёгіі. «Камуністычная ідэалёгія, натуральна, у гэтым тысячагодзьдзі ў чыстым выглядзе ўжо ня можа быць рэалізаванай. Проста гэта неразумна».

Што да магчымага свайго ўдзелу ў прэзыдэнцкіх выбарах 2006 г., то цяпер на гэтую тэму Н.Машэрава гаварыць ня хоча, бо пакуль ніякага рашэньня не прымала. У 2001 г. Н.Машэрава ў апошні момант спалохалася, нягледзячы на імклівы рост свайго рэйтынгу, зафіксаваны сацыялягамі пасля аднае не заявы пра гатоўнасьць балютавацца. З уласцівай ёй асьцярожнасьцю філэляг Машэрава правяла пяць гадоў у палаче ў цені шумнай «Рэспублікі».

Працяг на старонцы 2.

АНДРЭЙ ЛІНКЕВІЧ

Аналіз спажываньня прадуктаў у залежнасьці ад узроўню даходаў паказвае, наколькі абмежаваныя даходы беларусаў. Найбольш заможная група спажывае ў 2–3 разы больш ежы, чым найбяднейшая. Багатыя зьядаюць у тры разы больш мяса, у два разы больш рыбы і агародніны, у чатыры разы больш садавіны, чым бедныя. На Захадзе з павелічэньнем даходаў сям'і спажываюць прадуктаў, наадварот, скарачаецца.

PHOTO BY WENDY LEM

СТАТЫСТЫКА

Ну багатыя ядуць!

Вага расходаў на харчаваньне ў агульных выдатках беларускіх сям'яў паступова зьмяняецца, што як быццам бы павінна адлюстроўваць павышэньне ўзроўню жыцьця ў краіне. Калі ў 1996 г. гэтыя расходы складалі 58% усіх спажывецкіх выдаткаў, дык у мінулым годзе — ужо 48%. Аднак аналіз спажываньня харчовых прадуктаў па квінтільных групах (усё насельніцтва падзяляецца на пяць груп у залежнасьці ад узроўню даходаў) паказвае, наколькі

абмежаваны даходы беларусаў¹. Па-першае, моцна ўражвае той факт, што вышэйшая (найбольш заможная) квінтільная група спажывае ў 2–3 разы больш ежы, чым ніжэйшая група (найбяднейшая)! Заможныя зьядаюць амаль у тры разы больш мяса, у два разы больш рыбы, як і агародніны, у чатыры разы больш садавіны, чым бедныя. Пры пераходзе да кожнай наступнай квінтільнай групы павышаецца спажываньне ўсіх прадуктаў: чым

больш людзі зарабляюць, тым больш ядуць. Прычым рацыён мяняецца нязначна, бо людзі не змяняюць танныя прадукты больш дарагімі — хутчэй яны ядуць столькі ж танных прадуктаў (хлеба, бульбы), што і бедныя, плюс спажываюць значна больш даражэйшых прадуктаў. Так, спажываньне хлеба і бульбы, вымеранае ў кіляграмах, амаль не залежыць ад узроўню даходаў.

Працяг на старонцы 2.

Машэрава супраць Лукашэнкі

Працяг са старонкі 1.

Спн.Машэрава не задаволена тым, што ў Беларусі становіцца звычайна негатыўнае стаўленне да лубога іншадумства, распальваецца канфрантацыя, што краіна мае дрэнны вобраз у свеце: «Трэба спыніць стварэнне іміджу краіны па адным чалавеку. У нас краіна іншая».

А вось што адказала спн.Машэрава на пытаньне, што будзе з Беларусіяй, калі А.Лукашэнка застанеца на трэці тэрмін прэзідэнцтва: «У лубым разе, будзе краіна, які б ні быў кіраўнік і колькі тэрмінаў яшчэ ні прабудзе Аляксандар Рыгоравіч, у лубым выпадку сувэрэнітэт будзе захаваны, а гэта вельмі важна. Мы самастойная дзяржава, будзем шукаць сваё месца паміж вялікай Эўропай і вялікай Расейяй».

Як беспадстаўнае яна ацаніла закрыццё Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту, а таксама негатыўна выказалася наконт закрыцця карпункту РТР у Менску, што, на яе думку, можа істотна пагоршыць двухбаковыя дагаворы Беларусі і Расеі.

Што азначаюць гэтыя вымоўныя заявы папулярнае дэпутаткі? Як і Зянон Пазыняк, Н.Машэрава лічыць, што толькі прэзідэнцкія выбары 2006 г. могуць змяніць сытуацыю ў краіне. Дачка БССРАўскага лідэра таксама расчараваная ў цяперашнім кіраўніку краіны. Безь яго справы ў Беларусі ішлі б лепей, мяркую яна. У гэтай сваёй пазыцыі Н.Машэрава адбівае настроі сярэдняга слою грамадства, які па-ранейшаму не прымае Аляксандра Лукашэнка, нягледзячы на рост дабрабыту і новую рыторыку.

Упльвовыя палітолягі Аляксандар Рар і Сяргея Карагану далі зразумець, што Бэрлін і Масква гатовыя падтрымаць кандыдатуру Н.Машэравай. Сёлета дэпутатку Машэраву прымалі ў абедзвюх гэтых сталіцах.

Мы кажам «Машэраў» — і ўспамінаем БССР, мы кажам «БССР» — і ўспамінаем Машэрава. А Лукашэнка старанна адраджаў БССРАўскага і традыцыі. Гісторыя добра пасьмяяцца, калі яму прыйдзецца змагацца з дачкой Машэрава.

Мікола Бугай

Разьдзяюць

«Народную волю» апісалі цапкам, разам зь лінолеюмам

Рэдакцыя «Народнай волі» працуе на апісаных кампутарах. Судовыя выканаўцы 2 і 3 жніўня апісалі маёмасьць паводле судовага рашэння на карысьць Сяргея Атрошчанкі. Налічылі на 59 млн руб. «Палічылі ўсё, напэўна, зь лінолеюмам разам. Бо нашы кампутары столькі не каштуюць. У нас іх дзсятка, нармальных — штурк шэсьць, астатнія дапагоныя», — кажа намеснік галоўнага рэдактара Аляксей Сіліч.

Паводле закону, пры непагашанай на працягу 10 дзён запазычанасьці судовыя выканаўцы могуць канфіскаваць тэхніку. Пакуль толькі на 17 млн (15 млн Атрошчанку і 2 млн за судовыя выдаткі). Аднак на рэдакцыі яшчэ вісіць шматмільёны суд з Рыбаковым.

4 жніўня быў арыштаваны бан-

каўскі рахунак газэты. Для 15 штатных супрацоўнікаў «НВ» (5 журналістаў і 10 тэхработнікаў) гэта азначае, што 6 жніўня яны не атрымаюць заробкаў.

Галоўнага рэдактара Іосіфа Сярэдзіча днямі няма ў рэдакцыі: ён разьвязвае фінансавыя праблемы. Пэрспэктывы знайсці грошы пакуль цьмяныя. Што мае рабіць «НВ», калі срэдка ні знойдуцца, а тэхніку канфіскуюць? «У нас была такая сытуацыя ў 2001 г., напярэдні прэзідэнцкіх выбараў. Забралі ўсе кампутары, мы ледзь упаслі пакінуць вярстальню. Тыздзень журналісты працавалі на дамах і прыносілі ў рэдакцыю матэрыялы для вёрсткі і карэктуры. Было цяжка, усё сядзелі вакол ад-

Іосіф Сярэдзіч: справа зусім не ў бялізне.

НАВІНЫ

НАВІНЫ

Бярэзінскі рэкорд

Дзьве траціны мэтэастанцый краіны зафіксавалі ў нядзелю й панядзелак моцныя залевы. Самым мокрым месцам Эўропы аказалася Беразіно. За пару гадзін на горад абрынулася 123 мм ападкаў. Гэта больш, чым звычайна выпадае за два месяцы. Залеву прынёс цыклон, які рухаўся з Чорнага мора. Вэртэкальная магутнасьць вобласных сыстэм у ім даходзіла да 12—14 км.

Да 50-годзьдзя А.Р.Лукашэнкі

Аргкамітэт, які ладзіў акцыю 21 ліпеня, прысьвечаную 10-му ўгодкам прэзідэнцтва А.Лукашэнкі, рыхтуе новае мерапрыемства. Яно будзе прымеркавана да 50-годзьдзя кіраўніка дзяржавы. Юбілей прыпадае на 30 жніўня.

Пачалі забараняць партыі

У Беларусі ўпершыню забароненая партыя. Міносьт выставіў прэтэнзіі да суставанальніцы калідэі «Піялёрка», партыі з самай дэдалягізаванай назвай — Партыі працы. Лідэр працоўнікаў Аляксандар Бухвост (на фота) дае зарок, што прафасозьнікі ўсё ж выставіць сваіх кандыдатаў, толькі ўжо шляхам збору подпісаў.

Помніку быць

На імя старшні ініцыятывы «Правы альянс» Юр'я Карэньківа 11 ліпеня прыійноў адказ ад старшні камітэту архітэктары Менгарвыканкаму Руслана Беларадова на запыт у справе пабудовы помніка Каліноўскаму. «У сувязі з ініцыятывай адміністрацыі Партызанскага раёну па разьмяшчэнні на тэрыторыі сквэру ля скрываваўня вул.Першамайскай і Захарова помніка аднаму з заслужаных дзеячоў дзяржавы камітэт архітэктурі і горадабудуаўніцтва прапанаваў разгледзець магчымасьць установаўкі на тэрыторыі сквэру помніка (біоста) нацыянальнаму герою Беларусі Кастусю Каліноўскаму».

«Госьціца» на CD

Кампакт-дыск «Пэралёт-трава» фольк-гэтару Ларысы Сімаковіч «Госьціца» выпуіціла грамадзяка ініцыятыва «БМА-групп». Прэзэнтцыя дыску адбылася ў Гданьску (Польшча), у часе фестывалю вудлічных гэтараў. Навыткам «БМА-групп» сталі й альбом «Дні» гурту «Indigo» і перавыданьне дыску «У краіне талераў» «Камэлету». Рыхтуецца і перавыданьне ангельскага альбому «Крамь» — «Гарэлка зь ледам».

МБ; БелаПАН, радыё «Свабода»

ПОШТА РЭДАКЦЫІ

Пра ЭГУ

Усё ж закрылі ЭГУ. Улада ўжыла той жа сцэнар, што і зь Ліцэем. Спачатку хацелі зьмяніць дырэктара, пасля забралі будынак, пасля зачынілі. Гісторыя паўзе па сьпіралі. Вось толькі нешта сп.Заяцкоў ня піша сваё бла-бла-бла — «Міхайлаў гронюху ЭГУ».

Аляксандар Л. усіх кіраўнікоў падбірае на свой узор. І ня дай божа вылезе дзе які разумнейшы за яго! Адразу амба і кірдых. Баіцца разамны людзей — таму і Ліца, і ЭГУ, і ўсё тае будзе зачынена. Б'юць маладых — гэта самая небяспэка для ўлады.

ЭГУ выпуіці багата студэнтаў, і як Ліцаў некалі будзе аднаўляцца на паміці былых ліцаістаў, так і ЭГУ абавязкова аднавіцца.

Раман Тумашык, Менск

Іншыя чытацьця дэпісы на старонцы 14.

Ну багатыя ядуць!

Працяг са старонкі 1.

Адзінае выключэньне — спажываньне хлеба і бульбы самымі зможнымі беларусамі: яно скарачаецца. Па гэтых прадуктах узровень спажываньня дасягнуў максымуму, і ўжо ня будзе павялічвацца, нават калі даходы грамадзян працягнуць расьці. Аналіз сьмяланы ўзровень спажываньня іншых прадуктаў невядомы. Мо 20% самых зможных зьядучь яшчэ больш мяса ці садавіны, калі будуць зарабляць больш.

Высновы не сцупаюцца. У заходніх краінах нават найбаднейшыя забяспечваюць свае патрэбы ў ежы. А з павелічэньнем даходаў сям'і спажываньне прадуктаў (у кіляграмах) скарачаецца. Таму зможныя амерыканцы шчупляя, а бедныя — тоўстыя. У

Беларусі ж нават багатыя не дасягнулі жаданага ўзроўню спажываньня прадуктаў, якія можа сабе дазволіць амерыканская галота. Даходы ж найбаднейшых беларусаў не дазваляюць ім паўнаватрасна харчавалася. Хоць да нядавняга часу нашу краіну і ад-

носілі да найвышэйшай групы па індэксе чалавечага разьвіцьця.

Дамінік Міхайловіч

Гэты аналіз рабіўся на аснове зьвестак выбарачнага апытаньня хатніх гаспадарак, якое штгод праводзіць Міністэрства статыстыкі і аналізу.

Спажываньне прадуктаў

(у сярэднім на чалавека, кг) па квінтальных групках насельніцтва

	наібаднейшыя	бедныя	сярэдняя	багатыя	наібагацейшыя	у сярэднім па краіне
Хлеб і хлебпрадукты	98,1	108,4	110,1	112,5	107	106,9
Мяс і мясапрадукты	32,7	47	53,9	65,4	78,1	54,4
Рыба і рыбапрадукты	9,9	13,4	14,9	17,6	21,2	15,1
Бульба	80,1	85	86,8	88,9	81,6	84,4
Садавіна і ягады	17,2	28,1	36,2	44,7	68,4	37,8

Дык падпісайся!

«Наша Ніва» — незалежная крыніца інфармацыі і грунтоўны аналітык беларускага і міжнароднага жыцьця. «Наша Ніва» — гэта 16 старонак без чужога слова штгодзень. Падпісны індэкс 63125. Цана падпіскі на месяц — 2700 рублёў на поштах або 2500 рублёў на шапкі «Белсаюздруку». Гэта абдзецца нашата таньней, чым купляць урадзробр.

Пытайцеся ў шапках і кнігарнях

Полацкі нумар «ARCHE»

Янка Брыль, Уладзімер Арлоў, Аляксей Аркуш, Сяргеі Шыдлоўскі, Пятро Васючэнка, Ян Максімоў, Вітаўт Кіпель, Алег Латышоўнак, Уладзімер Лобач, Мэры Энцн у тэматычнай частцы

Юры Дракахруст, Даніла Жукоўскі, Імануіл Валерстайн, Юры Пацнопа ў сталых рубрыках

ВАРТА БЫЦЬ

12 жніўня а 16-й у Музэі кнігадруку ў Полацку адбудзецца прэзэнтцыя нумару з удзелам Уладзімера Арлова, Алясея Аркуша, Валера Булгакава.

ЖНІВО

Стронцый у збожжы

У найбольш пацярпелых ад Чарнобылю раёнах жніво зноў ня ў радасця людзям. У брагнінскіх і хвойніцкіх хлебарабаў да паловы збожжа не адпавядае норме па ўтрыманні стронцыйно. Цэзіій у глебе зьязьяўся з гліністымі мінераламі, 90% яго расьлінам не даступныя. Затое стронцый стаў рухомым.

Яўген Скрабутан: «Многія нават плакалі»

Яўген скончыў і курс беларускай філялягі Гарадзенскага ўнівэрсітэту. 1 ліпеня яго і старэйшага на курс Алясея Курсевіча выключылі з ўнівэрсітэту за графіці на сьцяне «Спныці русіфікацыя» і «Зубр». Цяпер Яўген — у Зэльве, у бацькоў. Карэспандэнт «НВ» зьязьяўся зь ім.

«НВ»: Ці ёсьць шанцы, што Вас адноўяць на факультэце?

ЯС: У пачатку жніўня мае сабрацца камісія й будзе перагляд справы. Спдазьяюся, што мяне адноўяць. Курсевіч жа наўрад ці будзе аднаўляцца, ён ужо нават забраў дакумэнт.

«НВ»: А чаму перагляд? Вы падалі нейкую заяву?

ЯС: 1 ліпеня адбылося пасяджэньне адміністрацыйнай камісіі, на якой разглядалася наша справа.

«НВ»: А кіраўніцтва ўнівэрсітэту?

ЯС: Спадарыня Бадзькоўка (Таліна Бадзькоўка, прарэктар на навукальнай і выхаваўчай рабоце ды сацыяльных пытаньнях. — Рэд.) была за тое, каб нас выключыць адразу, без разьбіральніцтва.

«НВ»: Ці прапанаваў вам хто-небудзь дапамогу?

ЯС: Была нават магчымасьць адправіцца вучыцца за мяжу. Але я адмовіўся: і так ужо шмат актывістаў зьяехала туды. Да таго ж, я ўсё жыцьцё марыў вучыцца на беларускай філялягі. За мяжой давялося б вучыцца на іншай мове.

«НВ»: Як паставіліся да вашага выключэньня на факультэце?

ЯС: Аднакурснікі падтрымлівалі, некаторыя нават плакалі. Выкладчыкі таксама былі за нас.

Гутарыў Аркадзь Шанскі

Шэрыя макі

Выстава Руслана Вашкевіча ў зачыненым ЭГУ

Творы Руслана Вашкевіча, устаўленыя ў галерэі Эўрапейскага гуманітарнага ўніверсітэту, ня страцілі ні свайго іранічнага палатнянага аблічча, ні смелых машкоў задум. Змяніліся вонкавыя ўмовы, прыз якая навуцэнцы вымушаны шукаць прытулку ў іншых установах, а я — прасіць гаваркога вахцёра адамкнуць залю. Дзякуючы ласцы вартуніка апынаюся ў парадасальнай прасторы выставы, што змяшчаеца ва ўніверсітэце, якога ўжо няма. На сваёй скуры адчуваеш дыялёг глядача ды творцы, Эўропы Заходняй ды тутэйшай.

Уражвае адвага мастака, які, бы маленькі клопчык, імкнецца перабудаваць увесь свят на левы густ, часам нават вывернуць на свой бок. Ён, бы гадаванец краю «Кока-коля» Эндзі Ўоргал ці сын зямлі фрывольных жарту Марсэль Дзюшан (адзін разможыў Мону Лізу, другі прымаляваў ёй вусы), робіць замаха на шэдэўры клясыкі. Нездарма адна з самых характэрных выяў — «Дзючына на шары наадварот», дзе мяняюцца месцамі творца ды аб'ект — на першы плян выходзіць дзючынка, а не мастак (дадаец шчэ аспект гендэрнае праблематыкі).

Заходнеэўрапейская культура мае права на існаваньне на нашай зямлі толькі ў зьмененых, адаптаваных формах. Як пераклошаны рэмбік малюнку Гальбэйна ў цэнтры залі.

Не заўжды гэтыя формы яскраваправабныя. Прыкладам, пераборка славутага творы Ван Гога «Шэрыя

макі». Цалкам захаваныя абрысы кветак, непаўторна-сарамлівы рух іх пядэсткаў, але няма колеры — значыць, бракуе настрою, лірычнасьці ды аптымізму, няма душы ў пустой абалонцы. Як у пустым будынку. ЭГУ — прыклад гэтага. Ёсьць мэта і здольнасьць дэягнуць яе, і ёсьць супраціў.

Вартунік (дзесяць год лучыць яго з гэтай установай) распавядае, што ўнівэрсытэт атрымліваў інвэстыцыі ды меў мажлівасьць існаваць самастойна, гадаваць адукаваных студэнтаў. Турбавалі хіба што маладзёны, якія падчас народных гуляньняў скарыстоўвалі рог будынку як прыёрыальнае ды нават ня думалі, што бяруць удзел у сутыкненьні культур. Гэтак на нашых палетках вырастаюць шэрыя макі замест задзірліва-шчаслівых Ван-Гогавых. Хтосьці з надзей паглядае на прафэсійных апазіцыянераў, якія павінны падтрымаць, як тое і належыць змагарам за дэмакратыю. І забываецца, што ў свой час у ЭГУ адмаўлялася магчымаць выкладаньня філэзафіі на беларускай мове. Таму ўстанова й апынулася ў становішчы гаротнае Эўропы на спіне дэльфіна сам-насам з бурлівымі хвалямі ды ўдава-на бесклапотным быком поруч. Назіральнік разгублены, бо не ўсьведамляе, каго й ад каго ратаваць і ці ратаваць наагул. А Беларусь праз нашы звалы ды бяздзейнасьць поўніцца шэрымі макамі.

Болачка

Андрэй Ільякевіч

Увечары 2 жніўня каля 70 студэнтаў ЭГУ наладзілі сядзячую акцыю пратэсту на Кастрычніцкай плошчы Менску: пасеўшы на асфальт, яны сталі чытаць падручнікі. Мінакам і міліцыянтам тлумачылі: «Нам няма дзе вучыцца, таму прыйшлі сюды». Праз 15 хвілінаў пасья пачатку акцыя была перапынена моцнай залевай. Міліцыянты пасья дажджу затрымалі чатырох студэнтаў і фотакарэспандэнта «Белорусского рынка», які прасіў іх папазаваць для фота. Зрэшты, затрыманых вельмі хутка адпусцілі.

Талокі ў БарДУ

Рэктар наставоранага Баранавіцкага дзяржаўнага ўнівэрсытэту Васіль Качурка з імплэтам узяўся за справу. Нягледзячы на вакацыі, студэнты БарДУ павінны працаваць на грамадзкіх работах — рыхтаваць аўдыторыі былых кашараў міліцэйскай вучэльні да 1 верасьня, калі чакаецца прыезд Лукашэнка. Да працы прыцягнуць нават першакурснікаў, якія маюць няшчасьце жыць у Баранавічах. Кожны павінен зарадка адпрацаваць два тыдні.

Райвыканкам і кіраўніцтва БарДУ праз мясцовыя СМІ заахвочваюць «студэнтара» да ахвярнай і ўдарнай працы. Галоўная роля адвозіцца чальцам БРСМ. Моцна засеў у галовах чыноўнікаў камсамол. Простыя ж студэнты ўсёж пазьбягаюць прымусовай працы, пасьміхаючыся зь «белакамсамольцаў».

Лямпачкі МНС

Баранавіцкае МНС у верасьні пад-

лучыць радзілю, шпінталі ды анкадыспансэр да дызельных электрастанцый. Тыя дазваляць мэдыкам працягваць працу ў выпадку зьнікненьня электрычнасьці яшчэ восем гадзін. Аўтаномным сьвятлом будучь забясьпечвацца апэрацыйныя і рэанімацыйныя, а таксама ліфты. Нарэшце чалавечыя стандарты дойдучь і да Баранавіча.

Руслан Равяка, Баранавічы

Фэст забаранілі

Полацкія раённыя ўлады не дазволілі правесці музычны фэст «АЯ-Кэмп», што меўся прайсці ў Лучне 30—31 ліпеня. Як зазначылі ініцыятары акцыі — музыкі полацкага гурту «Ozon», яны сутыкнуліся з сьвяной неразумьня і бюракраты. Чыноўнікі кажуць, што для выступу ёсьць «Славянскі базар» — маўляў, у глыбініцы не павінны праводзіцца фэсты такога маштабу. У Лучне меліся выступіць гурты зь Менску, Полацку,

Наваполацку, Віцебску, Магілёва.

Сьяргей Будкін

Вакзал з фантанам

Праз тры тыдні пасья ўрачыстага адкрыцьця рэканструяванага аршанскага вакзалу будынак асьвятліць сьвятлары. Іх праваслаўная царква туліцца побач, у пераабсталяваным вагоне. Пабудаваны на пачатку ХХ ст. прывакзальны мураваны Ёсьпенскі храм у 1930 г. быў ператвораны ў піўную, а пасья ваіны зруйнаваны. На яго месцы цяпер прадуктовая крама.

У рэканструкцыю чыгуначнага вакзалу было ўкладзена звыш за 20 млрд руб. На фасадзе ўсталявана электроннае таблэ. Затое зніклі памятныя шыльды савецкай эпохі. Сярод іх — прысьвечаныя празду праз станцыю Ворша Леніна, наведанаю гэтых мясьціні Калініным. Перад цэнтральным уваходам зьявіўся адзіны ў горадзе фантан. Была задума паставіць на пэроне яшчэ і скульптуру, але пакуль ня выра-

шылі якую. Вакзал у Воршы — адзін з найбуйнейшых у краіне і мае прапускную здольнасьць каля 10 тыс. пасажыраў у суткі. Будынак, як помнік грамадзянскай архітэктуры, плянуецца ўнесці ў Дзяржаўны сьпіс гісторыка-культурных каштоўнасьцяў.

Абрабавалі сельсавет

У Аршанскім раёне зладзіць дабралася да ўладных установаў. Нядаўна ў Андрэўшчынскім сельсавесе нехта выбіў дзьверы і зніс старую друкарку ды калькулятар. Відасьць, злодзей быў п'яны, пераблытаў сельсавет з крамай.

Югэн Жарнасек, Ворша

Не заўважылі фэрмэраў

З нагоды 80-й гадавіны ўтвареньня Слуцкага раёну ў прыгарадным сельгаскаапэратыве «Агра-Лучнікі» быў урачысты сход. У масьвов палца культуры ўлады запрасілі былых старшынь райвыканкаму, вэтэрануў, заслужаных спэцыялістаў, настаўнікаў, работнікаў культуры, мэдыцыны. Вечарыня прайшла на ўзьнісьлай, у духу савецкіх часоў, хвалі, нават юбілейная абвэстка-плякат над сіднай у залі была напісана парасейку. Зьдзівіла, чаму ніхто не зладгаўся запрасіць хоць аднаго з чатырнаццаці фэрмэраў раёну. А ў некаторых паказчыкі ўдва-ўтравя вышэйшыя, чым у тых калгасаў, дзе яны пражываюць. Ну, хоць бы ў «п'янера» фэрмэрскага руху, які мае 68 гектараў зямлі. Ён яшчэ пятнаццаць гадоў таму засвоў высьлоўе Васіля Старавайтава: «Няма ў калгасае такой сілы, якая прымусіла б селяніна добра працаваць».

Трыццаць шэсьць мастаэй

Выкладчык дзіцячай мастаэй школы, сябар ТБМ, краязнавец Ігар Ціткоўскі выдаў накладам у 800 асобнікаў даведнік-агляд, прысьвье-

чаны князям Слуцкага краю з Х па канец XVIII ст. Сярод іх — Сьвятапалк, Яўраў Мудры, рог Аляксандраў, сярод якіх і Настасья Слуцкая, Радзівілы. На трыццаці старонках зборніку надрукаваны падрабязныя біяграфічныя звесткі з партрэтамі кожнага з 36 князёў, што владарылі на Слуцчыне без апекі Масквы да другога падзелу Рэчы Паспалітай у 1793 г.

Слуцк на паштоўках

Слуцкая друкарня выпусціла камплект паштовак «Слуцк» накладам у 2000 асобнікаў з адлюстраваньнем ацалелых гістарычных і сучасных архітэктурных пабудоў гораду, мэмарыяльных і скульптурных комплексаў. Паштоўкі паступілі ў продаж у шпакі «Белсаюздруку».

Міхась Кутнявецкі, Слуцк

Пасьпеў мак

Супрацоўнікі полацкай міліцыі падчас начнога патруляваньня затрымалі каля вёскі Струньне жыхара вёскі Арэхаўчы Полацкага раёну, які на ровары перавозіў 10 кг зьлінага маку. А ў вёсцы Навасіліцы затрыманы жыхар Наваполацку (1974 г.н.), які сабраў і падрыхтаваў да транспартаваньня 30 кг наркатычнай сыравіны.

Полацкая мэдвучэльня ліквідуецца

Яшчэ летась зьявілася інфармацыя аб закрыцьці Полацкай мэдвучэльні. Пасьля рашэньне ў кабінэце міністэрства адукацыі перагледзелі, і новы набор студэнтаў адбыўся. Праўда, скарочаны і толькі на адной спэцыяльнасьці — фэльчар. Але леташняя перамога сталася толькі адтэрмінаўкай закрыцьця. Сэлета набору няма. У 2004—2005-м у Полацкай мэдвучэльні будучь давуць старшыя курсы.

Васіль Кроква, Полацк

Дук пашырыў Полацк і састарыў Асьвею

Полацкі архэаляг, выкладчык ПДУ Дзяніс Дук завяршыў сэлета дасьледаваньні Запацкага пасад. Архэалягі выявілі, што Полацк у XII ст. займаў значна большую плошчу, чым лічылася дагэтуль. Ненадалёк ад зьвінскага берагу, за некалькі сочнь мотраў на захад ад мяжы гораду, удалося раскапаць рэшткі абарончага валу і вежы XI—XII ст., сядзібы гараджан. На думку маладога полацкага архэаляга, агулам пасад займаў плошчу каля 50 га.

А апошні тыдзень ліпеня Дзяніс Дук з калегамі шукаў рэшткі старажытнай Асьвеі. Летась мястэчка адзначыла 500-годзьдзе ад першай згадкі ў гістарычных крыніцах. Дз.Дук састарыў яго роўна на столькі ж: знайшоў культурны слой, датаваны XI ст.

ВК

На здымку: аскепі полацкай кафі XIV—XVI ст.

Васіль Кроква

Безь нянавісьці і любові

БССР морам Герадота ляжыць між намі і нашай будучыняй. Нібыта яго і няма, а зробіш крок наперад — ногі вязнуць у балоце звычай, сьветаўяўленьня і комплексаў. Гэта ня мы сёньня згадваем БССР. Гэта яна не дае пра сябе забыцца. Штодня мы сутыкаемся з ёю няўмірлаю. БССР не была дзяржавай, не была краінай. Яна, як дагістарычная смала, мусіла прыгожа скамянець, назаўжды скаваўшы нацыю. І айцы-дабрадзеі шліфавалі той бурштын, бо любілі Беларусь скамянелай, дбалі пра яе дабрабыт і культуру, каб было што выцягнуць з рукава ў часе гульні за крамлёўскую прыхільнасьць. Але праект сябе не апраўдаў: БССР сталася стартвай пляцоўкай, зь якой самая шчаслівая савецкая нацыя скочыла ў незалежнасьць. БССРаўскае скамянеласьці краіна — а найперш генэрацыя, якая грае сёньня першую скрыпку, — пераадолець ня можа. А прагаловаць незалежнасьці лезунгі змушае нацыя, што выпроваджаеца-выломваецца з бурштынавай аздобы. Бо для тых, хто сёньня ўваходзіць у палітыку, гаспадарку, культуру, БССР — гэта фарбаваная падлога з ходнікамі ў бабулінай хаце, «Завіруха» па радыё ўдзены і «Голас Амэрыкі» ўначы. Частка гісторыі, якая ўспамінацца безь нянавісьці і любові.

Андрэй Скурко

ВАН ГАРБАЛЗВІН

Зроблена ў СССР

Зьміцер Бартосік

Калі няма грошай, можна прыкрыцца стылем. Месяц таму я набыў сабе недарагі аўтамабіль. Старую «Волгу ГАЗ-21». Прасторны салён, які больш нагадвае вагоннае купэ. Заміж пярэдніх фатэляў — неабдыманая канапа. Велізарны руль з класанам, упрыгожаным алесам. Попельніца, якая нават уначы блішчыць хромам. Сапраўдны карабель-прывід з далёкай эпохі. Колішняя запаветная і нязбытная мара кожнага савецкага чалавека. Сымбаль песьлеухі і ўдалай кар’еры, якому сёньня цана — паўміліёна беларускіх рублёў. Цікава, хто езьдзіў на гэтым аўто сорак год таму? Палкоўнік КГБ? Інструктар ЦК? Ці, можа, які народны пісьменьнік? Якія кравіды асвятлялі гэтыя фары? Балясіны крымскага санаторыю? Дамкі на яшчэ не зруйнаванай Німізе? Ці руіны храмаў Польшку і Берасьвечча?

Усіх, хто сядзе ў маё старое аўто, пачынае апаноўваць нейкая дзіўная настальгія па тых часах, калі гэтая «Волга» толькі сышла з канвэру. Прыгадваюць беларускія гадоўны «Вячэрні

Мінск», фантастычныя на сёньняшні дзень наклады «ЛіМу» і «Полымя», сьвятло ў вокнах Караткевіча і Хадзеева, магчымасьць забурыцца ў «Мутнае вока» ды «Чорныя скалы». Прыгадваюць апошнія гарадзкія беларускія школы ды свае першыя буквары. Прыгадваюць грунтоўна выддзеныя кніжкі Маўра ды Шэксьпіра, якія і да сёньня не патрабуюць перапілёў. Прыгадваюць самыя смачныя ў свеце піражкі з ліўэрам ды газіроўку, цыгарэты «Сьвіцязь» ды чарніла «Сьвяточнае». Прыгадваюць, колькі каштавалі авіябілеты на Нарач ці ў Мазыр ды саму мажлівасьць паляцець у любы пункт Беларусі. Ад усіх гэтых прыгадак павявае адным: якую мы мелі краіну!

У такім храмавана-плошавым антуражы няцэпкая заразіцца настальгіяй па Савецкай Беларусі, якая быццам сышла назаўжды, але спрабуе напоўніць рэанімавацца ў сёньняшнім дні. Сваімі сымбаламі, сваімі суботнікамі, сваімі «празынікамі». А гапоўнае — сваім стаўленьнем да мовы і яе носьбітаў. Дзякуй лёсу, ужо не «калхознікаў», а «бээнэфіцаў».

Шмат хто з тых, каму за сорак, прыгадваюць, якія смачныя былі ў свой час «Арбіта» з «Космасам». Не параўнаць з сёньняшнім дрэнна. Уся бяда ў тым, што ўлобёньня цыгарэты зусім не зьмяніліся. Яны засталіся тым, чым і былі заўжды. Таму жадаючым пасумаваць па той эпосе ад душы жадаю пасядзець хаця б тыздзень на той «Арбіце», папіць колькі дзён «той самы чай», пачытаць з тыздзень прозу Шамякіна і, на дэсэрт, зьезьдзіць адначыць у матэль «Інтурыст». Хваробу як рукой здыме.

У маім аўто не працуюць толькі дзьве рэчы. Даўно ўжо маўчыць сапаваны лямпавы прыёмнік. І не паказвае часу вялізны, памерам са сьвідомэтэр, гадзіннік. Салён ужо ніколі не напоўніцца гукамі «Адзінокага гармоніка». І бліскучыя стрэлкі спыніліся разам са сконам СССР. У мяне няма жадаўня яго рамантаваць. І калі вы раптам сустрэнеце мяне на дарозе, калі я буду спрабаваць завесці гэтую машыну часу «расейскім ключом», не падумайце, што я такім чынам настальгую па дзяцінстве. Лепш дапамажыце пакрыціць ручку...

Чым

Месяц таму да мяне ў госьці завітала парыханка. Ейны бацька — беларус, сын славутага дзеяча эміграцыі. А сама яна тэатральна дзяржа. Ня маючы што падарыць на добры ўспамін, вырашыў зарыгіналізаваць. Я прэзэнтаваў ёй таўшчэзны альбом, прысьвечаны 40-годзьдзю БССР. Госьця зьбінтэжылася. Але вось яна перагарнула адну старонку, наступную. Учыталася ў тэксты...

Сьмяялася яна доўга. То ўважліва чытала, то ківала ў захаленым галаво, то зноў яе праймаў сьмех. «...На душу насельніцтва ў БССР вырабляецца жаночага абутку болей, чым у Францыі, ЗША, Германіі і Англіі... ялавічыны болей, чым у... сьвініны...» — і г.д. Фатаздымкі гарадоў і мястэчак, на якія ня трапіў ніводзін храм, перамяжоўваліся са здымкамі толькі ўзведзеных вясковых хат з цэглы, абсаджаных нейкімі пруткамі і аточаных аднолькавымі казённымі платамі. А вось і пальмы ў Менску. БССР рапартавала пра свае дасягненні ў зьверагадоўлі і мэлярацыі, рачным транспарце і жывёлагадоўлі, культуры і цяжкай прамысловасьці. Асабліваю ўвагу складалінікі таго юбілейнага альбому надалі пашыроўна пясяўных плошчаў пад кукурузу, каноплі і кок-сагыз. Ці ня кожны артыкульчык сканчаўся апісаннем неімаверных прэспэктыв, што чакалі Беларусь за Саветамі.

Лішне казаць, што ў той вялікі фотаальбом трапілі толькі ўсьмешлівыя твары. Вось шырока ўсьміхаецца калгасьніца, чухаюцца за вухам велізарную сьвінку. Подліс ляжанічыны: «...Ну як ёй не любаваліца?»

А вось шырока ўсьміхаецца лысы чалавек. «М.С.Хрушчоў сярэд...» Шчодрэ аздоблены беларускімі арнамэнтамі і густа адартушаванымі здымкамі, той альбом быў сапраўднай апалегіяй БССР і тагачаснага ладу.

Сёньня і я ад душы сьмяюся ці, прынамсі, гатовы пасьмяяцца з таго вобразу БССР, што дзясяткі гадоў руліва складалася ў адну цэласную каляровую мазаіку.

Але варт аддаць належнае ідэолягам і стваральнікам тае вялізнае

Што б вы вярнулі з часоў БССР

Леанід Дранько-Майсюк, паэт:

З часоў БССР у сёньняшні дзень я вярнуў бы палітыку беларусізацыі і каранізацыі 20-х гадоў. А ў творчым сьнезе я б хацеў, каб аднавілася атмасфера канца 50-х—60-х гадоў. Дзякуючы якой ствараліся чудаўня «Людзі на балоце» Івана Мележа, «Сасна і бяроза» Аркады Куляшова, «Птушкі і гнёзды» Янкі Брыля, чудаўня апавяданьні Міхаса Стральцова. Мне б хацелася, каб вярнулася неманвіта гэтае творчае паветра. Народжанае «адлігай». Але

я ў гэтай прасторы заўважаю і нашыя беларускія прыкметы. Гэта час такога свосасаблівага беларускага літаратурнага рэнэсансу. Тады сваю першую кніжку выдаў Мікола Купрэў. Можна прыгадаць і тэатр Андрэя Макаёнка. Гэта была зьява ня толькі беларуская, але і агульнасавецкая. П'есы ішлі скрозь. Ну, вядома, вяртаць палітыку мэлярацыі Палесься, разбурэння Нямігі, закрыцьця беларускіх школ — гэта ж таксама тыя часы — ні ў якім разе...

Сяргей Паньнін, паэт:

Я б вярнуў туу мітычную надзею. Мітычную надзею, якая была ў людзей. На нейкую сьветлую будучыню. Але падман нельга вяртаць, гэта брыдкі. Не магу я штосьці хароша сказаць, бо гэта той час, які мяне так скруціў, што ў мяне нават няма і дабрны. І я не магу ў тых часах знайсці нешта сьветлае. Калі б вярнуць мамыны малітвы, во гэта б іншая была справа. Гэта адзінае, што я хацеў бы. Маміны малітвы на маё выратаваньне.

Віктар Шніп, паэт:

Я б вярнуў тыя рэчкі, якія перасохлі ў маёй вёсцы. Дрэвы, якія там выпалілі. Тых людзей, якія памерлі. Неблагія былі людзі, ё-маё. Менш пілі тады, шмат ведалі. Я б іх вярнуў, каб яны расказалі пра ранейшае жыцьцё. Здавалася, што яны вечна будуць жыць. Дзедка вярнуў бы.

Бутэлка тады каштавала 12 капеек, і за дзьве пляшкі пустыя можна было купіць пачак кукурузных

палачак. Яшчэ і рэшту давалі. Вось гэта можна было б вярнуць з дзяцінства. Яшчэ трэба было б вярнуць маю аднаклясьніцу. У якую я быў закаханы і якой пасяля сканчэньня школы ніколі ня бачыў. Нешта б сказаў ёй, а можа, і зрабіў бы што. Яшчэ можна было б вярнуць веру ў сьветлую будучыню. Вярні, што ў 80-м годзе будзе камунізм, а ў 2000-м калі не камунізм, дык усім на кватэры дадуч. А тут ужо чацьвёрты год усім фігу пад нос.

Зьдзівіць парыжанку

мазаікі — эрзацу савецкіх дасягненняў, «нацыянальных» формай і «сацыялістычных» зместам. Найперш, была створана даволі цэльная сыстэма каштоўнасцяў, сярод якіх любоў да роднага краю і яго культуры была на першых месцах. Па-другое, паўстала трывалая эстэтычная праграма, у якой падкрэсліваньне этнічных і рэгіянальных асаблівасцяў толькі віталася.

Парадаксальным чынам для тысяч беларусаў менавіта савецкая фанатэрыя дасягненнямі БССР стала прамым крокам да нацыяналізму. Калі, напрыклад, у нас вырабляецца адзежа, шынаў і харчу больш, чым у Англіі ці Францыі, то куды гэта ўсё дзесяць? Такім пытаньнем задаваўся не адзін беларускі маладзёк. Калі на шмільдах усё падпісана па-беларуску і столькі выдаецца беларускіх кніг, то чаму мову вышэйняюць з жывога ўжытку?

Побач з такімі славутымі брэндамі БССР, як бульба, свіннін, БелАЗ, хімічная прамысловасьць, запаведнікі і партызанскі гераізм, шмат што блякла. Рэлігійнае жыцьцё, напрыклад. Альбо лёс зруйнаваных помнікаў дойлідства.

Галоўным правадніком ідэяў велічы БССР было Беларускае радыё. Менавіта зь яго, што вяшчала паўсюль з «кропка», ад сялянскіх хатаў да заводзкіх праходных, лілася мова, беларускія песьні і мажорныя рэпартажы пра нашы дасягненьні. «...Гаворыць Мінск!» Слухачы падсраблялі вушы і душы. «...Краіна, ма-я дара-гая!» І адразу ясна, дзе ты жывеш. У самай перадавай рэспубліцы. У БССР!

Прачынаючыся ў бабчынай хаце разам з пазьўнымі Беларускага радыё, я адчуваў, як у маё сэрца разам з іх гукамі ўліваецца тое пачуцьцё, што звычайнай завецца патрыятызмам. Не замінала ані штучнасьць дыктарскай мовы, ані штучнасьць яе патэтыкі. Крытыцызм зьявіўся ў мяне шмат пазьней.

Беларускае радыё ў часы БССР было самай даступнай, самай апаратыўнай і самай усёабдымнай крыніцай інфармацыі. Яно гучала там, дзе яшчэ не было тэлевізараў, там, дзе спазьняліся газеты, там, на ўскраінах, зь якіх Менск здаваўся шмат далейшым, чым Вільня ці Львоў.

Зь непадробнай цікавасьцю нават скептыкі слухалі радыёвэсткі пра надвор'е, пахаваньне Машэрава, перастройку ў Маскве. Натуральна, тысячы беларусаў упершыню пачулі музыку («Песьняроў», «Верасоў» і «Сяброў» менавіта праз свае радыёск-

ропкі на кухнях. Гэтак Беларускае радыё спрычынілася да трансляцыі і раскруткі яшчэ аднаго беларускага брэнду — эстрады БССР.

Зь цягам часу Беларускае радыё пачало мізарнецць. Зьявіліся новыя

прыёмачы, новыя тэлевізары, новыя радыё спрычынілася да трансляцыі сёньняшніх FM-станцыяў і тэлебачаньня высілка казённых радыёшчынкаў выглядаюць нямогла. Разам з БССР сканала і былая слава праматараў

яе брэндаў.

Неяк незаўважна сышла ў нябыт патрэба глядзець БТ. Растала былая слава «Беларусьфільму», званана ў народзе «Партызанфільмам». Зь меншымі ці большымі пакутамі

сканала тая прэса БССР, якой былі завалены колісь усе вітрыны шапікаў. Пра яе нагадаюць адно тузін назваў у адмысловых падпісных каталёгах.

Узважаючы-раўнуючы, які ж зь беларускіх брэндаў перажыў БССР, мяркую, што гэта беларуская школа графікі. Сярод іншых відаў мастацтваў, сярод плоймы эрзацыйных дасягненняў.

Пачынаючы ад канца 1960-х гадоў у БССР складалася тая найноўшая традыцыя графічнага мастацтва, што атрымала сусьветную славу.

Зь вядомых адно камуністам прычынаў у БССР сьвядома не давалі разьвівацца школам мастацкай апрацоўцы шкла, мэталу, скуры. Не дазвалялі ствараць сваёй школы мастацтвазнаўства.

А вось з графікай выйшла наадварот. Пэўна, зыходзячы з найноўшай друкарскіх традыцыяў. І праўда, у 1970-я гады ў БССР была створана магутная паліграфічная база, што разрасталася літаральна на вачах. Якраз паліграфія й запатрабавала вялікай колькасці мастакоў. І калі пачынальнікі беларускае найноўшае графікі яшчэ былі змушаны вучыцца ў Лівне, Расеі й Украіне, то ад 70-х гадоў усё ступені адукацыі меліся і ў БССР.

Літаральна за які дзесятак гадоў, да сярэдзіны 80-х, у наша мастацтва ўвайшла цэлая генэрацыя маладых майстроў.

Імёны Селешчука, Славука, Савіча ды многіх-многіх графікаў усталілі нашу краіну. Што праўда, іхная слава была тым большаю, чым меней у іхнай втвочасьці было «бэ-эсэ-раўскага» і больш уласна беларускага.

Выглядае, што нашы мастакі-графікі, чья творчасць не вымагае перакладу і куды больш даступная, чым жывапіс ці скульптура, спрычыніліся да разьвінчваньня міту пра БССР, стварыўшы сваю фэрычную, казаную Беларусь. І, ведаючы гэта, я не дзіўлюся, што зусім маладыя мастакі-графікі — Татарнікаў, Сіногін, Дзямідаў, як і два дзесяткі гадоў таму іхныя настаўнікі, атрымліваюць прызнаньне на эўрапейскім узроўні. Іх творчасць — наша мастацтва — здзіўляе свет.

Апошні брэнд БССР стаўся першым брэндам новай Беларусі.

Мая добрая знаёма парыжанка павезла з сабою таксама буклеты й кнігі, што гэтак вымоўна распавядаюць пра Беларусь — дзякуючы мастакам, мова якіх не патрабуе перакладу.

Сяргей Харэўскі

Адказваюць палітыкі і паэты

Пятро Васючэнка, літаратуразнаўца і пісьменьнік:

Я б вярнуў ганарары пісьменьніцкія. Публікацыя ў «Маладосці» раўнялася самі ступеням. За апагэданьне. Альбо на радыё. Калі я выступіў на беларускім радыё, за гадзіну атрымліваў цяпер пяць тысяч. А некалі за нарыс дваццаціхвілінны меў рублёў трыста. Вось такія былі ганарары. Марозіва гады смачнае было за 19 капеек, плямбір сметанковы. Яшчэ б я вярнуў газету «Чырвоная змена» на беларускай мове

для моладзі. Якой сёньня няма. Я вярнуў бы яшчэ дзіцячую праграму на беларускім радыё. Ёсьць што вяртаць...

Анатоль Вярцінскі, паэт:

Я б вярнуў пісьменьнікам Дом літаратара. Я на той час быў аргсакратаром Саюзу пісьменьнікаў. Займаўся ўсялякімі матэрыяльна-фінансавымі пытаньнямі. Цяжка была пасада. Бо быў сакратаром у той час, калі дабудовуваўся Дом літаратара. Я быў сьведкам, як

прыяжджала самае высокае кіраўніцтва. Хвалілася, турбавалася, каб Дом быў здадзены своечасова, да чарговага пісьменьніцкага зьезду. І трэба яго вярнуць і ў вобразны, і ў матэрыяльны сэнсе. Я б аднавіў і стары Дом літаратара. Бо, на маю думку, не было патрэбы яго бурывць. Моцны быў дом. Яго вельмі цяжка было зносіць, разбураць. Некалькі дзён разьбівалі бабамі. Там я, дарэчы, і Васіля Быкава ўпершыню убачыў. Такага сьветлавалосага, у сьветла-

шэрым касьціме. Тады няшмат хто зь беларускіх літаратараў мог жыць за ганарар. У Маскве была крыху іншая сытуацыя. Там большасць пісьменьнікаў не працавалі ў рэдакцыях. У іх большыя магчымасьці былі ў сэнсе друкаваньня, перакладаў. Але нават у мяне быў досьвед, калі я мог пакінуць службу і жыць за ганарар. Ганарар тады быў вельмі істотная рэч. Вярнуў бы. Каб паэтам плацілі за радок, а празаікам — за аркуш.

Міхал Анемпадыстаў, паэт і мастак:

Я б вярнуў стары горад, такі, які ён быў у 70-х. Траецкае. Людзі жылі ў Верхнім горадзе. Я б вярнуў той жылы стан, нерэканструяваны, неперароблены. Такі занябаны, але са сваім жывым духам. Там быў вельмі аўтэнтычны, стары дух. Дух старога гораду. Я памятаю бязліна, якая вісела ў дварах. Я памятаю, як гарманіст адзін выходзіў на Рэвалюцыйнай.

Працяг на старонцы 6.

Што ты рабіў у БССР, Рома?

Я піў сьлівавы сок зь мякацьцю

Пакаленьне, мэтрыкі якога датуюцца 1985—86 гадамі, ведае пра БССР са школьных падручнікаў гісторыі найноўшага часу, з мастацкага кіно, поўнага сантэмантаў, з дакумэнтальнага кіно, поўнага фактаў, з аповедаў татамабабуляў, дзе ўсё гэтак жа яскрава і няпэўна, як само жыцьцё. Тым ня менш, калі пры думцы пра савецкія заварныя пражыны ў нас не ўзьнікае нейкай глыбіннай цеплыні, як гэта адбываецца з нашымі бацькамі, песні з савецкіх мультфільмаў у большасьці выклікаюць туту па **іласным** дзяцінстве. Пазначаныя як «born in the USSR», мы наўрад ці будзем здольныя прыгадаць поўную карціну таго сьвету, дзе патрэбныя рэчы «даставалі», дзяньні выварвалі ў рондлі, як кукурузу, а на ультракороткіх хвалях «круцілі» арыгінальныя вэрсіі сьбінняшніх хітоў.

Паміж намі, дзецьмі Чарнобыльскай катастрофы ды апошній хвалі нацыянальнага адраджэньня, і намі ж, маладымі людзьмі ў адчайна расейскамоўнай краіне адвечных канфармістаў, пралягла цолая вечнасьць, за якую шмат рэчаў пасьпеда зьнікнуць або зьмяніцца да непазнавальнасьці. Новая НТР зрабіла Беларусь «краінай з пераходнай эканомікай», накрывае яе сеткай GSM і прымусіла завод «Грызонт» нечакана для сябе выпускаць тэлевізары з пляскавым экранам.

Цяжка сабе ўявіць, што ў тых, хто сьбіння бесьперашкодна карыстаецца лічбавымі фотаапаратамі, часта няма ніводнага каляровага дзіцячага здымку. І калі сьбіння цэлым фатаэсіямі адзначаецца любая падзея ў жыцьці, увесь прыяд маленства часам адбіты толькі на некалькіх калектыўных дзетсаўдэйскіх фатаграфіях.

Тым ня менш, гаворка ўсё ж болей не пра сілу прагросу, а пра само ўспрыманьне таго, што хаваецца за

назвай «Беларуская Савецкая Сацыялістычная Рэспубліка» для людзей, мала знаёмых з тагачаснымі рэаліямі, але народжаных у іншай краіне, іншым тысячгагодзьдзі і іншай сыстэме каштоўнасьцей.

Калі я папрасла сваіх аднагодкаў пералічыць асацыяцыі, якія ў іх узнікаюць пры згадваньні абрэвіятуры «БССР», яны назвалі Сталіна, рэпрэсіі, пустыя крамныя паліцы ў Балтыйску, ВІА «Песьняры», гумавых Чабурашак, пункты прыёму шклатары ў вясковых хатах, майткі на гумках, манку на вадзе, Гарбачова па чорна-белым TV, журавіны ў цукры, ручную машынку для стрыжкі валасоў, брудныя сталюкі, патухлыя лямпачкі, камбайны «Беларусь» і «Ніва», Пётру Маўрава, алюмініевыя відэльцы, чырвоныя шорты, нацягнутыя на палку, кампоты ў трохлітровых слоіках, падраныя школьныя падручнікі, чыноўнікаў, рукапаціцканьне і суніцы ў плеценых квадратных кошыках...

— Што ты рабіў у БССР, Рома? — пытаюся я свайго сябра.

— Я, — кажа Раман, — піў сьлівавы сок з мякацьцю.

У Гані з гістафаку БССР асацыюецца зь незапамінальнымі датамі яе абвяшчэньня, аблвыканкамам і таварышчам Рагазінскім, прозьвішча якога кожны падручнік называе павойсмай. Яна ведае, што ў савецкія часы пабудавалі «Гомсельмаш», а пасля адбылася перабудова, падчас якой Ганя наліплвала грошазамынальныя талёны на паперу. Як аплікацыі. Калі яна запліошчвае вочы, ёй уяўляюцца цесныя прыбіральні, высокія столі, вялізныя ваньны пакоі, дзе ўсе трубы тырчаць са сьцен з вонкавага боку. Пасьля яна расплюшчвае вочы, крычыць: «Менск — горад герой!» — і сьмяецца.

Павал ужо здаў першую летнюю сэсію і нарэшце адчувае сябе паўнаватнасным другакурсынікам. Ён ву-

чыцца ў Лінгвістычным і асацыюе БССР з сацрэалістычнымі рэпрадукцыямі ў альбоме «Мая зямля»: засьпаньня сельгем кірмашы са сьцяжкамі, самаварамі і клоўнамі. Яшчэ Павал памятае вераб'ёў у хлебных крамах. Яны рэгулярна лёталі і веращчалі. Яго здзівіла, што я ня бачыла гэтых жа ў БССР.

Мой аднакурснік Антон (журфак БДУ) папрасіў прабачыць за «неарыгінальны асацыяцыі» і назваў гімны, Белавескую пушчу ды савецкія грошы. Ён памятае, як з неўтаймоўнай дзіцячай радасьцю псаваў бацькоўскія банкноты і дуршыўся жалхівым дзетсаўдэйскім кампотам, пакуль людзі несцьлі дзяцей на плячах і матылі сьцягамі на штогадовых дэманстрацыях.

Наста, якая вучыцца італьянскай мове на філфаку, найперш адзначыла, што абрэвіятура «БССР» гучыць ня вельмі, да таго ж кожны яе вымаўляе па-рознаму. Цяперашняе «эРБ» куды лепш. Наста лічыць, што савецкая Беларусь найбольш падобная да аўтобуса на ейным ледзішчы. Апошні вельмі кепска пахне, працякае, развальваецца падчас язды, а на яго сядзюшках пяцісантымэтровы пыл. Уся ідэя існаваньня БССР для Насты адлюстравана на фатаздымках, дзе яе малады бацька ціхамірна сьпіць на чарговым сходы абкаму (ці райкаму) партыі, а над ім вісіць вялізны партрэт вечна жывога і вечнапаптананага Ўладзімера Ўльянава.

13 гадоў на палітычнай мапе сьвету няма Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі. Для кагосьці трынаццаць — гэта чарговы прыяд, для кагосьці — проста нешчасьліва лічба, а для нас — гэта ўсё сьвядомае жыцьцё. Вядома, тое, што мы «жылі ў БССР», — умоўнасьць, паколькі нічога, апроч выпадковых сьзнак, наша памяць ня вынесла з гэтай краіны. Нават пісьменнасьць і начытанасьць падвядзіць маё пакаленьне, і яно ня ўстане скласьці нейкае цэлаьнае ўяўленьне пра тую краіну, дзе нарадзілася і ў літаральным сэнсе ўстала на ногі.

Тэда Лі

БССРАЎСКІЯ САГІ

Партызаны-74

Расказвае Аляксандар М.: «Пад Жлобінам у 1974-м г. здарылася такая гісторыя. Студэнты паехалі «на бульбу» і знайшлі ў лесе ацынкаваныя скрыні зь нямецкім дабром. Пасьля адступленьня фашыстаў у лясах засталася шмат тэхнікі і абмундзіраваньня. Маладзё апранулася ў нямецкія мундзіры, узяла зброю і рушыла на бліжэйшую вёску. Трохі ведалі па-нямецку, таму народ паверыў у ІІІ сусьветную. Жыхароў сагналі ў мясцовы клуб. Самае цікавае, што знайшліся і здраднікі. Яны адразу паведамілі, хто ў вёсцы камуніст, хто міліцыянт. Але ж як толькі «фашысты» вылезьлі з клубу, па іх пачаў паліць былы партызан з прыхаванага кулямёта. Хто выйшаў з-пад агню, таго судзілі».

Што б вы вярнулі

Працяг са старонкі 5.

Вечарамі. Яшчэ згадваюцца брук, сьметніцы з хлёркай, прыбіральні на вуліцы сьмярдзючыя. Жыцьцё, карацей. Сабакі, каты.

Лявон Баршчэўскі, перакладчык, старшыня ПЭНу:

Альманах «Даягляды», які вы-

ходзіў у 70-я, 80-я, я б хацеў вярнуць. Там пераклады, як ні круці, усё ж можна было друкаваць. Вядома, на 80 працэнтаў друкавалі сьброў Савецкага Саюзу, але ўсё ж па вуліцы сьмярдзючыя. Жыцьцё, карацей. Сабакі, каты.

Алесь Бяляцкі, крытык, праваабаронца:

Я вярнуў бы беларускую мову, якая ў той час панавала болей, чым цяпер. Па вёсках, мястэчках людзі размаўлялі значна больш. А цяпер, на жаль, ідуць такія працэсы, што шмат у якіх вёсках дзеці па-расейску гавораць. А тады ня ведалі расейскай мовы, і добра ім было.

БССРаўскі бэйсбол

БССРаўскія дзеткі гулялі ў бэйсбол ужо ў 80-х. Пасля падрывалі танкавыя снарады на пустыках. А ў пошуках дозы грамілі ліфты. Экстрэмальныя забавы дзяцей у БССР.

Самай проста БССРаўскай дваровай гулькай быў «Пікар». Сэнс — збіць як мага болей бляшанак палкай. Вось толькі замахануцца як след перашкаджае «таварыш» зь іншай дубінай, што б'е па руках. Яшчэ адна гульня — «Пікі» — дваровы варыянт мушкетэраў. У такой валузыні вельмі проста праткнуць праціўніку нагу ці руку.

Дужа розніліся варыянты стварэння «пугача». Можна было ўзяць газавы балёнчык ад сифона савецкага ўзору, збіць яго серай, прымацаваць цывік і падпалі. Іншы варыянт — аловак і ключ зь дзіркі. Самыя спакусныя «падручнікі» карысталіся выдранымі з трактароў трубкамі.

Быў у БССРаўскіх дварох і мясцовы «бэйсбол». Гульня такая: у ямку кладзеш мячык, адзін бітай падкідае яго, іншы ловіць. Як схопіў — муші адбегчы на пэўную адлегласць і кінуць мяч назад, твай супернік — адбіць.

Апагеём вайсковых гульняў савецкіх дзяцей была вайскова-патрыятычная гульня «Зарніца». Упершыню «вайнуска» прайшла ў 1967 г. у Севастопалі. Гульня была для 10—13 гадовых. Для старэйшых быў адпаведнік — «Арляня». Падчас гульняў узрываўлі, стралялі. Часам нават выкарыстоўвалі тэхніку. Дарчы, у чэрвені ў Ляхавічах адбывалася берасцейская абласная «Зарніца-2004». Яе праграма наступная: агляд строю, апарцыя «Снайпэр», вайскова-спартывая эстафэта, медычны конкурс, конкурс баявых лістоў, мастацкая самадзейнасць. Адным словам, back to the USSR.

Пра канцы 80-х пачалася масавая партызанчына. Напрыклад, тады на Ангарскай існаваў палігон. Вайсковы распрадавалі літаральна ўсё, нават танкавыя снарады. Ня грэбавалі і гандлем зь дзецьмі. Патроны для пісталета Макарава, праўда, прадавалі ня вельмі ахвотна. Крымінальнікі далі б за іх куды болей. Хадзілі на палігон дзеці па трое-чатыра. Набытыя патроны і снарады ўзрывалі на найбліжэйшай пушчы. Цкава, што, прадаўшы два танкавыя снарады, можна было набыць два ровары.

«Рэжа мінулай вайны» ў дзіцячых забавых пачало сыходзіць пры канцы 80-х. Паўсталі новыя праблемы падлеткаў, нахаліст «як дастаць дозу». Пацаны ў ліфце зрываўлі алюмініевыя вугалкі і здавалі як драгметал. Практыка працягваецца і па сёння.

Галоўная цывільная экстрэмальная забавы БССРаўскай дзяты — гэта атракцыён «Супэр-восьмі», што ў менскім парку Чалоскінаў. Гэта металічная пачвара ўжо трэці дзясятка год працуе ў Беларусі. Дарэчы, да 1972 г. «Супэр-восьмі» працаваў у Чэхіі.

Сяргей Трафілаў

У акупаваным фашыстамі Менску дзейнічае савецкае падполье. Адзін з яго ўдзельнікаў Коля Дзееў знаёміць сваю каханую Марыну з падпольнай кіраўніччай Ганнай Чорнай. Ганна Іванаўна ганьбіць Колю за неабдуманую ўчынак і загадвае выправіць Марыну да партызан. Гэта, аднак, не ўдаецца: па дарозе ад Ганны герой пачынае сыгналіць савецкім самалётам, што акурат здзяйснялі бамбаваньне, і забівае нямецкага афіцэра, які яго засьпеў на гарачым.

Ліля Ржэцкая, Яўген Карнаухаў, Рыта Гладунко ў ролях Варвары, Рыдэля і Марыны адпаведна.

Не магу я знайсці тое слова...

Сяргей Балахонаў

З усіх БССРаўскіх кінафільмаў у сьведомасьць проста-такі ўрэзаўся «Гадзіннік спыніўся апоўнач», зняты пры канцы 1950-х гадоў. Ні «Міколка-паравоз», ні «Прыгоды Бураціны» не зрабілі такога моцнага ўражання, як ён.

Марына Коля кажа ўпэўна, і яна натрапіла ў руінах на жонку гаўляйтэра фон Каўніца, ратуе яе і гэтакі парадкам лучыць да іх у дом за чаладкі. Немцы тым часам за забітага Колема афіцэра ўзялі ў закладнікі дзяцей зь сірочкага прытулку. Дзееў не вытрымлівае і рушыць да фашыстаў, спадзеючыся, што тых адпусьціць закладнікаў. Гэтага не адбываецца: гінуць і дзеці, і падпольшчык.

Марына, якая стала выпадковаю сьведкаю катаваньняў свайго каханага, агортваецца прагаю помсты і шукае выхадзі на падполье. Сьмучаючы зубны боль, яна ідзе да Колевага бацькі-стаматоляга і просіць зьвязаць яе з падпольем. Сама ж у доме фон Каўніца імкнецца выведць што-небудзь важнае для камуністаў і праз гэту трапіла пад падзьрніны немцаў.

Памочнік гаўляйтэра Рыдэль выдае сябе за антыфашыста і спрабуе праз даверліваць Марыны выйсці на Ганну Іванаўну. Стрэча з кіраўніччай адбываецца, і для большага даверу да сябе Рыдэль здае свайго агента ў падпольных структурах. Ганна Чорная ўсё ж давярэ

яму мала і пра галоўнае ня кажа. Марына праносіць у дом гадзіннік-кавыя міны і падкладвае гаўляйтэру пад палушкі. Упэкі ледзьве не зрываюцца, бо Рыдэль раскрывае карты і парэжае катаваньнямі. Але проста кабетка, кухарка Варвара Іванаўна ратуе Марыну, пакідаючы сякера ў карку нямецкага афіцэра. Зьдзяйсняльнікі і арганізатары зьнішчэньня фон Каўніца пакідаюць Менск.

Просты, перасыпаны супярэчлівасьцямі, нестаасоўкамі і ідэялігічнымі штампамі сюжэт адцяляў глядачу ад гістарычнай праўды — як і любы галівудаўскі. Калі сёньня многія адмыслоўцы сьмяюцца, праглядаючы «Настасьёсо Слуцкую», то можна толькі здагадавацца, як шчымы падчас прагляду «Гадзіннік» сэрцы тых глядачоў, хто на сваёй скуры зведаў усё акупанцкае жахотцы. Немагчыма нават на крок наблізіцца да тых пачуцьцяў, што віравалі ў Алёне Мазанік, якая стала прататыпам галоўнай гераіні фільму. Усё жыцьцё яна трымалася афіцыйнай вэрсіі падзей, зьвязаных з забойствам Вільгельма Кубэ (у фільме — фон Каўніц).

Усё болей часу мінала, і ў «Гадзінніку» зьявіліся новыя гледзчы, якія ня ведалі з уласнага досьведу, якой была вайна. На іх, юных савецкіх беларусаў, і быў нацэлены фільм. І воль тут даводзіцца канстатаваць парадокс: камяні ідэялігічнага муру ў «Гадзінніку» былі змацаваныя зусім на той глінай ці пэмэнтавым растварам. Занадта шмат

дробных дэталей штурхалі да адваротнага, несавецкага ўспрымання фільму. Зроблена гэта было наўмысна ці выпадкова, ня ведаю. У кожным разе, крамолы не заўважаў і нават звышпільная цэнзура.

Колькі сябе помню, а помню я сябе гадкоў з трох, у дзяцінстве штогод па некалькі разоў даводзілася глядзець гэты фільм з несьціханым напружаньнем. Па малым сэрцайку шпаруць праглядала кроў, калі дарослыя праглядальнікі ў чарговы раз гучна прачыталі надпіс на шлягбаўме, які зьяўляўся на экране: «МЕНСК». Дзіўнае ператварэньне сталіцы БССР зь Менску ў Менск узрушвала і патрабавала ўдакладненьняў. Бацькі і круўныя толкам нічога растлумачыць не маглі, а можа, і не хацелі. Увесь адказ звычайна выліваўся ў фразу «Так горад раней называўся», якая спарэжалла толькі новыя пытаньні без дарослых адказаў.

Я ніколі ня бачыў гэтага фільму па-беларуску. Але нават расейскамоўны варыянт (арыгінал?) спакваля сфармаваў дзіўнютка шчымылівае стаўленьне да беларускае мовы. Найперш паспрыяла гэтым «Песьня Марыны» на вершы Адама Русака. Паводле сюжэту немцы ў сваім цалкам абстрактным доме, без суседзяць спалні, сталоўкі і катаваліні, прычэпіліся да дзяўчыны прасьпяваць ім нештачка. «Не магу я знайсці тое слова», — грубаваты надрыўны жаночы голас пераварочываў унутры ўсё чыста: і Аляксандра Неўскага, і Леніна, і дружбы на родова надзежны олат. Да таго ж гэ

ная песьня вельмі часта гучала па беларускім радыё ў праграме «Жадаю вам», чаго цяпер і блізка няма сярод маскоўскіх бэльх хрызэнтэм і зеленавокіх вядзьмарак... Стрэмкаю заседлі ў галаве і іншыя фразы герояў «Гадзінніку», зьвязаныя зь беларускай. Нямецкі афіцэр, што суправаджае Марыну да зубнога, сядяючы на крэсла, раптоўна падхоплявацца і пытаецца ў пацыянтаў: «Клоп няма?» Апраунты ў цывільнае Рыдэль нэрвова чакае Ганну Іванаўну. Побач вецца даўгалыгі тыпус у чорнай форме SS. Рыдэль пытае ў яго, якая гадзіна, на што «сэсавец» чыста па-беларуску адказвае: «А вы тропкі пачкайце».

Немцы ў «Гадзінніку» карыкатурныя. Аднак той афіцэр, якога на пачатку фільму зарэзаў Коля Дзееў, абсалютна не глядзецца ашавуркам (мо таму, што паводле сцэнару ня быў надзелены словамі?). Наадварот, ён выглядаў так эфэктна і быў такім у параўнаньні з Колема прыгожым, што міжволі закрэдальса пытаньне: — што за вайна? «Што за вайна?» — пытаюся я і сёньня ў сябе, сваіх вучняў ды ўсіх тых, хто лічыць сябе афіцыйным захавальнікам БССРаўскіх традыцый. У выніку я пішу апаўданыні «Сьмерць лютысты» і «Пятнаццаць лішніх хвілін». Малая ўпарта вучаць пра Хатынь. Дарослыя дзядзькі пераапрацаюцца ў чырвонаярмейскую форму, экранізуючы «Песні войнаў», дзе няма ні БССР, ні проста Беларусі, спляжанай той незразумтай вайной. Што гэта? Не магу я знайсці тое слова...

з часоў БССР

Алег Дашкевіч, рэжысэр-дакумэнталіст:

Я б вярнуў «Песьнюроў». Тую апантанасьць і прафэсійнасьць, якая дазваляла падняцца на такі ўзровень... Гэта была зьява. Прычым зьява, якая прадавалася таксама, як, скажам, савецкі балет альбо савецкі хакей. Таму што была канкурэнцызольная паводле савецкіх мэтраў.

Зьміцер Падбарэскі, музычны крытык:

Цоны на канцэртныя білеты. Яны былі з «чалавечаскім ліцом». На эстрадныя канцэрты, на замежных зорак. Напрыклад, на тых жа палякаў. У Палацы спорту. Самыя дарагія былі, па-мойму, два рублі п'яцьдзесят капеек. Як пляшка гарэлки. Ну, і матчынасьць эзьдзіць бяз межаў у тую ж Прыбоштыку. А што б яшчэ я

вярнуў? Я б вярнуў цэнзуру ў дачыненні да многіх выканаўцаў эстраднай музыкі. Цэнзуру прафэсійную. Каб аматаршчына ня лезла на сцэну. А тым больш у эфір. А яшчэ я б вярнуў кавярні «Мутнае вока» і «Сузор».

Віктар Шалкевіч, бард:

Я хацеў бы вярнуць сабе пасэдку на матацыкле («Уздох-2М» з Бажа-

най Бараноўскай. Гэта была дзядзьчына, у якую я быў закаханы. Яна была з Польшчы. Гэта быў такі анёл, да якога я баяўся дакрануцца. І як гэты прыемна, калі ты малады, а за тваёй спынай сядзіць дзядзьчына і ты ліціш на гэтым матацыкле. Уяві сабе, што адчуваюць твае плечы. Ты ніколі не вазіў дзядзьчат на матацыкле? Гэта фантастычнае адчуваньне. Якога нідзе, акрамя як едучы на матацык-

ле, не адчуеш. Асабліва на ўхабах.

Віцук Вячорка, старшыня БНФ:

Я б вярнуў беларускую мову на Беларускім тэлебачаньні. І вярнуў бы беларускія школы. Бо ў пачатку 60-х яны яшчэ былі. У гарадах. І вярнуў бы дзяржаўную падтрымку беларускамоўнай літаратуры.

Аштваў Зьміцер Бартосік

Спартоўцы-закладнікі

Як Парфяновіча прымуслі прыняць допінг

Кастусь Лашкевіч

Галоўнымі ў сьвеце спорту спаборніцтвамі 1984 г. мелі стацца XXIII Алімпійскія гульні ў Лос-Анджэласе. Але ў аналы сусьветнае гісторыі ім было наканавана ўвайсьці як адным з найбольш скандальных. У адказ на байкот маскоўскай Алімпіяды-80, арганізаваны ЗША ў знак пратэсту супраць увядзеньня савецкіх войскаў у Афганістан, сацыялістычныя краіны праігнаравалі Алімпіяду-84. У выніку ў спаборніцтвах чатырохгодзьдзя ў Лос-Анджэласе ня здолелі ўзяць удзел 125 чэмпіёнаў плянэты, што не магло не адбіцца на агульным узроўні турніру. Былі сярод іх і беларусы.

«Байкот!»

Алімпійскі чэмпіён сьульскай Алімпіяды 1988 году віцэбялінін Вячаслаў Яноўскі мусіў вярнуцца ў вялікі спорт, каб дасягнуць алімпійскай мэты: «Дзевяць гадоў я быў складзе зборнай Саюзу. На пачатку 80-х некалькі разоў становіўся прызэрм чэмпіянатаў і Спартакіяды народаў ССРСР, быў трэцім на эўрапейскім турніры. Пяць гадоў запар я перамагаў у турнірах наймацнейшых баксэраў краіны. У 1984-м заваяваў права выступіць на Алімпіядзе ў Лос-Анджэласе. Але палітыкі адабралі ў спартоўцаў гэтыя права. Думаю, не ад вялікага розуму. У 86-м я пакінуў рынг, пачаў працаваць трэнэрам. Але паўза не была працяглай. Адачуў, што не сказаў на рынку апошняга слова, і вярнуўся».

Трохразовага пераможцу маскоўскіх Гульняў, дзевяціразовага чэмпіёну сьвету ў вяславаньні на байдарках **Уладзімера Парфяновіча** байкот вымусіў пайсьці супраць уласных прынципаў.

«Я быў і застаюся прыныцыповым праціўнікам выкарыстаньня допінгавых прэпаратаў. Але прымаць іх аднойчы мне ўсё ж прыйшлося — у 84-м, перад спаборніцтвамі «Дружба-84», якімі камуністычнае кіраўніцтва падмя-

У адказ на «рэакцыйную» заяву НАК у адрас ССРСР у выданьнях усіх савецкіх рэспублік імгненна зьявіліся ўхвальныя лісты вядомых атлетаў. У газэце «Фізікультурнік Беларусі» была адкрыта адмысловая рубрыка з характэрнай назвай «За чысьціню алімпійскіх колцаў». Вось толькі некалькі вытрымак з найбольш рэзанансных лістоў.

«Ухваляем і падтрымліваем. Ці можна ехаць на Гульні, дзе няма аніякіх гарантыі адносна бясьпечкі сяброў алімпійскай дэлегацыі ССРСР? Не, нельга».

Міхал Крыванос, старшыня Фэдэрацыі лёгкай атлетыкі БССР, першы беларус — удадальнік алімпійскага мэдаля.

«Ідэаліягі палітычных дывэрсіяў, антысавецкі, антыкамуністы ўсіх масьцей і расфарбовак, сьяністы, расісты прагнуць стварыць вакол дэлегацыі атмасфэру нядобразьчывасьці і варожасьці».

Ісак Цывец, вэтэран ВАВ, працы і спорту, патрыярх беларускае спартовае журналістыкі.

3 афіцыйнай заявы Нацыянальнага алімпійскага камітэту СССР ад 10 красавіка 1984 году:

«Адміністрацыя ЗША імкнецца скарыстаць Алімпійскія гульні напярэдадні выбараў у сваіх карысьці і палітычных мэтах. У краіне разгорнута шырокая кампанія супраць удзелу СССР у Алімпіядзе. На

антыалімпійскай аснове адбываецца аб'яднаньне розных рэакцыйных палітычных, эміграцыйных і рэлігійных групавак. У прыватнасці, створана кааліцыя «Забараніць Саветы».

У бок спартоўцаў і афіцыйных асоб ССРСР ды іншых сацыялістычных краін гучаць адкрытыя пагрозы фізычнай расправы, ладзяцца правакацыйныя акцыі».

ніла нам Алімпіяду. Спачатку я адмовіўся. У адказ пачуў: «У такім выпадку мы п'ябе ў зборнай не затрымліваем». Я б і паехаў дадому, але, апрача адзінакі, я тады вяславаў і ў экіпажы часьвёркі. Мой ад'езд азначаў аўтаматычны няўдзел трох маіх калег, і я вымушаны быў падставіць сябе пад два ўколы рэтабаліду. Што да няўдзелу ў Алімпіядзе ў Лос-Анджэласе, дык на цяперашні розум я б заявіўся і выступаў пад сьцягам Міжнароднага алімпійскага камітэту. Нельга зьмешваць спорт і палітыку. Калі атлет заваяваў права ўдзелу ў Алімпійскіх гульнях, нельга гэтыя права адбіраць», — лічыць сп.Парфяновіч.

Паўсьоль — КДБ

Узаемны байкот Алімпіяд 80-х гадоў стаўся вынікам новага ўсплёску варожасьці ва ўзаемаадносінах краін супрацьлеглых лягераў. Спорт ад самага пачатку быў адным з палігонаў «халоднае вайны», а савецкія спартоўцы — панявольенымі закладнікамі палітыкі партыі.

Стартавая для ССРСР Алімпіяды 1952 г. у Хельсынкі запомнілася менскаму бар'ерысту **Анатолію Юліну** напружанай атмасфэрай палітычнага супрацьстаяньня. Некалькі гадоў таму нябожчык Анатоль Іванавіч распавядаў: «Гэта быў час, калі ішла барацьба паміж капіталістычнымі і сацыялістычнымі лягерамі ва ўсіх сфэрах жыцьця, у тым ліку і ў спорце. Супрацьстаяньне было такім, што спартоўцы краін-апанэнтаў жылі ў розных месцах, аб'яднанай алімпійскай вёсцы не было зусім. Спартоўцы са краін размяшчаліся ў Атаніемі, за 20—25 км ад Хельсынкі. Я адразу зьявіўся ўвагу на тое, што фіны на нас неяк дзіўна глядзяць, асабліва дзеці. Відца, гэта было водгульлем савецка-фінскай вайны 1940 г., а таксама капіталістычнай прапаганды, якая пераконвала, што расейцы падобныя да зьявру, што яны ўсе забойцы».

Славутая спрынтэрка, чатырохразова чэмпіёнка Эўропы **Марыя Іткіна** на сваіх дэбютных Алімпійскіх гульнях у Мэльбурне (1956) сустрапа багатага сваяка і трапіла на ўлік КДБ: «Добра памятаю, яў некалькі чалавек з абслуговага пэрсоналу цэплаходу «Трузія», на якім мы вярталіся дамоў, паіраілі ў Аўстраліі палітычнага прытулку. А яшчэ ў Алімпійскую вёску прыехаў некалькіх мужчына, які прадставіўся Іткіным, маім родным дзядзькам. Ён прынёс са сабой цэлы стос выразак пра мяне з «Правды», «Известий», «Советского спорта» і іншых савецкіх газэт, сабраных за некалькі гадоў, а таксама шмат гасьцінцаў і канвэрт з грашамі. Яго адразу заўважылі маскоўскія кадэбэшнікі, якіх у складзе дэлегацыі было аж зашмат — ці не па аднаму на двух спартоўцаў. Я дзядзьку (магчыма, што гэта насамрэч быў мой дзядзька — так вайна раскідала людзей) сказала: «Калі ласка, я вас вельмі прашу, забярыце ўсё і зьяждайце, бо ў мяне будучы праз вас вялікія праблемы». Пасьля мяне й сапраўды падрабязна распыталі пра ўсё. Нейкі час я нават была невыязнай. Напрыклад, мяне не пусьцілі ў Філадельфію на традыцыйную матчувую сустрэчу ССРСР—США. Дык яны мне так і казалі: у вас дзядзька за мяжой. Праўда, дзядзькучы выслікам Машэрава ды Мазурава гэтая праблема была вырашана».

АРХІВ УЛАДЗІМЕРА ПАРФЯНОВІЧА

Уладзімер Парфяновіч ня змог узяць удзел у Алімпіядзе-1984.

Уладальнік першага сярод беларусаў алімпійскага «золата» вясляр **Леанід Гейштар** (у байдарцы-двойцы разам зь **Сяргеем Макаранкам**) з прычыны свайго неславянскага прозьвішча на рымскаю Алімпіяду (1960) мог не паехаць зусім: «Дзеля таго каб трапіць на Гульні ў Рыме, нам зь Сяргеем Макаранкам прыйшлося пераадолець некалькі адборачных раўндаў. Калі ж зборная вясляроў адлятала на Гульні, нам без тлумачэньня прычыны загадалі застацца. Мы падымаліся а 6-й раніцы і сьпячаліся трэніравацца на Масквару. Так нас пратрымалі ў напружаньні чатыры дні і нарэшце пасадзілі ў самалёт. Але й тутак не папэнціла. Пасьля трыццаці віліін падлетку выявіліся праблемы ў сыстэме кіслароднага забесьпячэньня. Давалося вяртацца. Паўторны ўзлёт быў паспяховаым. Ужо пасьля мяне расказалі, што «гэбэшнік» насцьцюрыла маё прозьвішча і тое, што я ня быў ані камуністам, ані камсамольцам. Відца, яны чатыры дні правяралі маё пралеатарскае мінулае. А я ж з прастай сям'і, быў рабочым на заводзе вымяральных прыладаў».

Беларускі спорт у 1984-м

Чэмпіёнамі сьвету па хакеі сярод моладзі ў складзе каманды ССРСР становяцца гадаванцы менскага «Юнацтва» **Мікалай Баршчэўскі** і **Алег Мікульчык**. Сталічныя **СКА** пад кіраўніцтвам **Спартака Мірановіча** перамагае ў першыстве Саюзу па гандболе, а футбольнае «**Дынама**» фінішуе пятым — гэта ўжо зьмярканыя зорнае каманды 1982-га. Мянучу **Анатолі Гантварг** у трэці раз робіцца чэмпіёнам сьвету па шашках. 11-гадоваы

віцэбялінін **Андрэй Калада** займае першае месца ва ўсесаюзных дзіцячых спаборніцтвах скакуноў у вышыню зь вынікам 165 см. На зімовай Алімпіядзе ў Сараеве адзіная беларуска **Тамара Марканішская** фінішуе 13-й у лыжнай гонцы на 20 км. У газэце «Фізікультурнік Беларусі» зьяўляецца новай рубрыка: «Фізікультура — катэгорыя сацыяльна-ліяная». **Сяргей Каснаўскаў** ставіць усесаюзны й эўрапейскі рэкорд у штурханьні ядра — 21,46 м. На запрашэньне Дзяржкамітэту ССРСР па замежным турызьме ў Менск для ўдзелу ў матчавай лёгкаатлетычнай сустрэчы прыяжджаюць амэрыканскія школьнікі з гораду Экзэртэр (штат Нью-Гемпшыр). **Віталій Пасьняк** уздымаецца на першую прыступку эўрапейства па дзюдо ў катэгорыі да 86 кг. На старт міжнародных спаборніцтваў па роварным спорце ў Менску выходзяць больш за 230 гончыкаў. Згодна з апытаньнем Нацыянальнага алімпійскага камітэту ССРСР і часопісу «Олімпійская панорама», найлепшым спартоўцам году ў Беларусі названы **Леанід Тараненка** з Маладыты, неаднаразова рэкардмэн сьвету, пераможца міжнародных спаборніцтваў «Дружба-84» па цяжкай атлетыцы. Па выніках Усесаюзнага сацыялістычнага спаборніцтва, праведзенага ў паіярэднім годзе, **спорткамітэт БССР** як адзін з пераможцаў узнагароджаны Чырвоным сьцягам па належны ўздым масавай фізычнай культуры і спорту. Узаемны байкот Алімпіяд 80-х гадоў стаўся вынікам ўсплёску варожасьці ва ўзаемаадносінах краінаў супрацьлеглых лягераў. Спорт ад самага пачатку быў адным з палігонаў савецка-амэрыканскага супрацьстаяньня, і ў 1984 г. беларускія спартоўцы сталі закладнікамі палітыкі партыі.

Смак люббае ежы

Ева Вежнавец

Прямнасыці БССРайскіх часоў для мяне палягаюць выключна ў прыватнай сфэры. Самымі большымі зь іх была нядзельная праграма «Ў гасьцяў у казкі» ды ежа. Якая гэта была ежа!

БССРайская ежа на сёньняшні густ падацца ня надта разнастайна і ўбога спакавана, але я бачу яе як вялізную гару вабнотаў і смачнотаў, асьветленую яркім сонцам. Так я яе і буду апісваць, з кучы выягваючы, разглядаючы, нюхаючы і смакуючы.

Макраватая халва прадавалася ў круглых бляшанках з выяваю вавёрчкі. У такіх жа бляшанках, толькі меншых, прадаваліся манпансье. Зьёўшы змесціва, бляшанак не выкідалі. Хлопчыкі насыпалі туды пяску і выкарыстоўвалі як хакейнай шайбы, дзятчкі захоўвалі там фанцікі і «золатка» (аркушыкі фольгі), мамы з бабцямі — гузікі і іголкі, а таты — кручкі, блешні, шрот, гайкі, шрубкі і цывічкі, і ўсе разам — мядзяныя капейкі.

Марозіва было некалькі гатункаў на ўвесь СССР. Найсмачнейшым і найдаражэйшым быў ленинградскі плямбір — 28 кап., ленинградзкае эскімо (мройны дэфіцыт) — 22—25 кап., марозіва глазураванае на палачцы — 22 капейкі, звычайнае — 13 кап. Усё — у бляшанках з выявамі белых мядзведзяў,

сьнягурак, аленяў, эскімосаў у куклянках.

Шакалядкі падзяляліся на ўласна шакалядкі й салодкія пліткі. Найсмачнейшыя з шакалядак (вялікіх і малых) былі «Аўрора» ды «Алёнка» (вялікая — рубель сорак, малая — 20 кап.), з салодкіх плітак — «Кракадзіл Гена» ды «Вясёлыя рабыты». Малая ванільная шакалядка каштавала каля 20 капеек.

Пернікі былі такія: «арыстаркаты» — пернікі ў шакаляднай глязуры і «схамы» — белаватая, аблітая глязурай тадкага смаку.

Кукурузныя палачкі былі глазураваныя (20—23 кап.) або неглазураваныя (18 кап.). Апошнія — толькі ў крайнім разе!

Печыва было некалькі гатункаў (у пачачках па 12 квадрацікаў). Як бы гатунак ні называўся, смак быў аднолькавы.

Ташноікі — пяшчотная назва піражкоў з накрыткаю за 5 капеек. Мае фаварыты сярод ташноікаў — з павідам.

А яшчэ ж былі **булачкі за 3 капейкі!** Самыя папулярныя «лімананды» былі «Крэм-сода» і «Бураціна». Менш папулярныя — «Званочак». Насамрэч, натуральна, гэта не былі ані лімананды, ані аранжады, але надавалася, што смачна.

Газіроўка прадавалася ў аўтаматах, можна было нацэдзіць з сіропам (3 кап.) або проста беленькай (1 кап.). Прадаваліся шклянныя сыфоны, якія можна было заправіць, напрыклад, у некалькіх месцах Менску, адстаўшы чаргу. Каштавала гэта ад 3 да 5 капеек. Пакуль нясець, палову вып'еш, палову распыркаеш на мінаку.

Пакуль мамы й дзеці цэдзілі газіроўку, таты маглі папіць піўка ў піўнушках. Піва было разбаўленае і нясмачнае. Называлася яно «Жыгулёўскае». Калі шчаслівае сямейства ўлетку выбіралася ў Крым, там стаялі нават апараты, якія за 20 кап. маглі нацэдзіць шклянку маладога «Ркацытлі».

Выбар садавіны быў вельмі бедны і прадаваўся ў крамах згнілізны («овощняк»). Пра авакада й фэйхоа чуваць было толькі ў маналёгах гумарыстаў. Больш-менш даступнымі (дэфіцытнымі) былі вінаград ды цытрусавыя. Ад пуза было толькі яблыкаў ды груш, але пад студзень зьнікалі й яны.

Адзіная прапанова — **мочаныя яблычкі ў бочках** і акварыумах.

Затое з пачатку лістапада пачыналі цацаць **Новы Год. Аліўе, мандарыны ў се-**

тачках, шпроты, вінэгрэт... Торт нават за 4 рублі.

Можныя бацькі пад Кастрычнік і Новы год прыносілі з размеркавальніку пайкі — дзьве «палкі» **сухое каўбасы**, кілі **воблы**, бляшаначку **чырвоное ікры**, 2 кг **грэчкі**, слоічак **маянэзу** (за яго, дарэчы, у крамах адбываліся паляванні й бойкі на дзсяткі жаночых сілаў), **шынку**, **авязану ў вярочкай**, **чырвонарыбіцу**, **курачку**. Хто з нас не адданы гэтаму й цяпер?

Рыба вялася пераважна народных гатункаў: **мойва**, **селідзец івасі** (наша сваркі з Нарвэгіяй быліны селядзец зьвёўся), **бычок у тамаце**, **чусылік**, **кілька**.

Маёй нязьменнай жарсьцо былі цукровыя **пеўнікі на палачках**. Іх прадавалі бабулі, а палачкі выстругвалі іхныя дзядкі, сама ў Слудку бачыла Жоўтыя, чырвоныя й сілёныя, шклістыя — праз іх было відаць сонца.

І, нарэшце, «сталініскі шакаляд», як казалі немцы, — **чорныя семкі**. Туды б нам і ў галаву не прыйшло, што яны могуць быць фасаваныя ў пакецікі і прадавацца ў крамах. Бабулькі з малою і вялікаю шклянкай у мяхох былі й тады. Гэта, я падзяраю, стогодовая традыцыя.

Калі чаго не згадала, сядзьце, мілыя, і згадайце самі. Бо я акурат іду ў краму. У мяне ёсьць грошы на салату з памідораў, агуркоў, аліўкавага алею, сыру і часнаку, на пляшку цёмнага піва й на карычнэвы, бы мумія Тутанхамона, вэнджаны сыягянж брылера. Я не адмаўляю сабе ў сьціпных жаданьнях чалавека з БССР.

Дзякуй каварні «Стары Менск» за ілюстрацыі

Горад-герой майго дзяцінства

Віталі Тарас

Адмоўныя пацуюці амаль ніколі не бываюць канструктыўнымі. Між тым, пачатковым штурчком да напісаньня гэтых натакаў сталіся развагі аднаго вядомага журналіста. Зь іх вынікала, што Менск калі й быў месцам, дык хіба толькі за часамі Ўсяслава Чарадзея. А калі ўлічыць міталагічнасьць гэтага прэсанажа — значыць, ніколі. Ну, а калі былі ўсё-такі нейкія гарадзкія адметнасьці ў Менску, дык і яны зьніклі ў 70—80-я гады мінулага стагодзьдзя, калі сталіну БССР канчаткова апанавалі выхадцы з разбуранай калгаснай сыстэмай і дабітай наступствамі Чарнобылю беларускай вёскі.

У якасьці эмацыйнага пацвярджэньня свайго тэзысу журналіст прапанаваў, так бы мовіць, прайсьціся па спальных раёнах сталіцы — пажадала дзесьці ўвечары, паслухаць «размовы», што гучаць з расчыненых вокнаў і асабліва пад вокнамі, зазірнуць на кухні насельніцаў панэльных шматпавярховак ці ў які-небудзь тамтэйшы ўнівэрсам. І тады, маўляў, кожнаму стане ясна, што Менск ня ёсьць горадам і ня ёсьць вёскай, а ёсьць якімсьці маргінальным, небеларускім і далёкім ад цывілізацыі сонмішчам тубыльцаў.

Насамрэч, я мог бы дадаць да гэтай змрочнай карціны яшчэ колькі чорных фарбаў. Нават у цэнтры Менску,

на пляцы Свабоды ля адноўленага будынку Ратушы, ці дзе-небудзь на праспекце Скарыны, альбо ў мэтро не пакідае адчуваньне, што ты ня ў роліны Менску, а ў якой-небудзь сусьветнай унівэрсальнай і безаблічнай вёсцы. Нават мой сын, мянчук, які ажаніўся зь менскай дзяўчынай ужо ў XXI стагодзьдзі, са здзіўленьнем кажа пра тое, што ў нагоўле ўсё меней надарэцыя ўбачыць знаёмых твары. Ня твары знаёмцаў, а проста чалавечыя твары, на якіх можна было б хоць што-небудзь прычатаць, акрамя жаданьня пасьціць або задаволіць яшчэ якую фізіялягічную патрэбу.

Працяг на старонцы 11.

• НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЬЯ Ў РЕДАКЦЫЮ •

Бадак А. Маланкавы псах: Кніга лірыкі. — Менск: Мастацкая літаратура, 2004. — 123 с.

Паэт, песні на словы якога нярэдка гучаць у перадачах Беларускага радыё, сабраў у новай кнізе вершы й пэмы, напісаныя на працягу апошніх дзесяці гадоў.

Беларусь у вялікай айчыннай вайне: Дзень за днём: Ілюстраваная храналёгія (Да 60-годдзя вызваленьня Беларусі) / Уклад, і аўт. тэкстаў Я.Малашэвіч. — Менск: Беларусь, 2004. — 231 с.: іл. 3000 ас.

Шэраг выданьняў, прымеркаваных да сьлетніх урачыстваў, узбагаціўся яшчэ адною кнігаю з тыповым зьместам і афармленьнем. У храналёгічным парадку тут зафіксаваны падзеі, што адбываліся на тэрыторыі Беларусі ад 22 чэрвеня 1941 году й да канчатковага вызваленьня беларускіх гарадоў Чырвонай Арміяй, — абарончыя ды наступальныя апэрацыі, арганізацыя савецкай партызанкі й г.д. Напрыканцы зьмяшчаюцца здымкі мадэрныя й помнікаў ахвярам вайны.

Голуб Ю. Брама зімы: Кніга паэзіі. — Менск: Мастацкая літаратура, 2004. — 119 с. 1200 ас.

Кляшторны Т. Сьляды дарог:

Выбранае / Уклад, і прам. А.Пашкевіч. — Менск: Беллітфонд, 2003. — 132 с. 1000 ас.

Зборнік расстралянага ў 1937 г. лірыка склаў адметныя сваёю эстэтычнай вытанчанасьцю вершы, а таксама пэма «Калі асьдае муць» (1927), што не перадрукоўвалася з часоў першай публікацыі ў часопісе «Узвышша». Чынны ўдзел у падрыхтоўцы гэтае кнігі брала паэтава дачка — Мая Кляшторная. У «Акадэмічнае» 4170 руб.

Плотнікаў Б., Трайкоўская В. Слоўнік цяжкасьцяў беларускай мовы. — Менск: Кніжны Дом, 2004. — 544 с. 5100 ас.

Аўтары ўзяліся за комплексны даведнік па мове, які б акцэнтаваў увагу на самых складаных аспэктах правалісу, сынтаксысу, лексыкі, на культуры маўленьня. Кожны разьдзел пададзены дзьвюма часткамі — тэарэтычнай і слоўнічнай. Увагу прыцягваюць акцэнтны слоўнік, слоўнічак безэквалентнай беларускай лексыкі, слоўнік стылістычна афарбаванай лексыкі. Тэарэтычная ж частка цалкам вытрыманая ў межах афіцыйнай моўнай наві. Цана ў «Цэнтральнай кнігарні» 8600 руб.

Тацяна Вабішчэвіч

Горад-герой майго дзяцінства

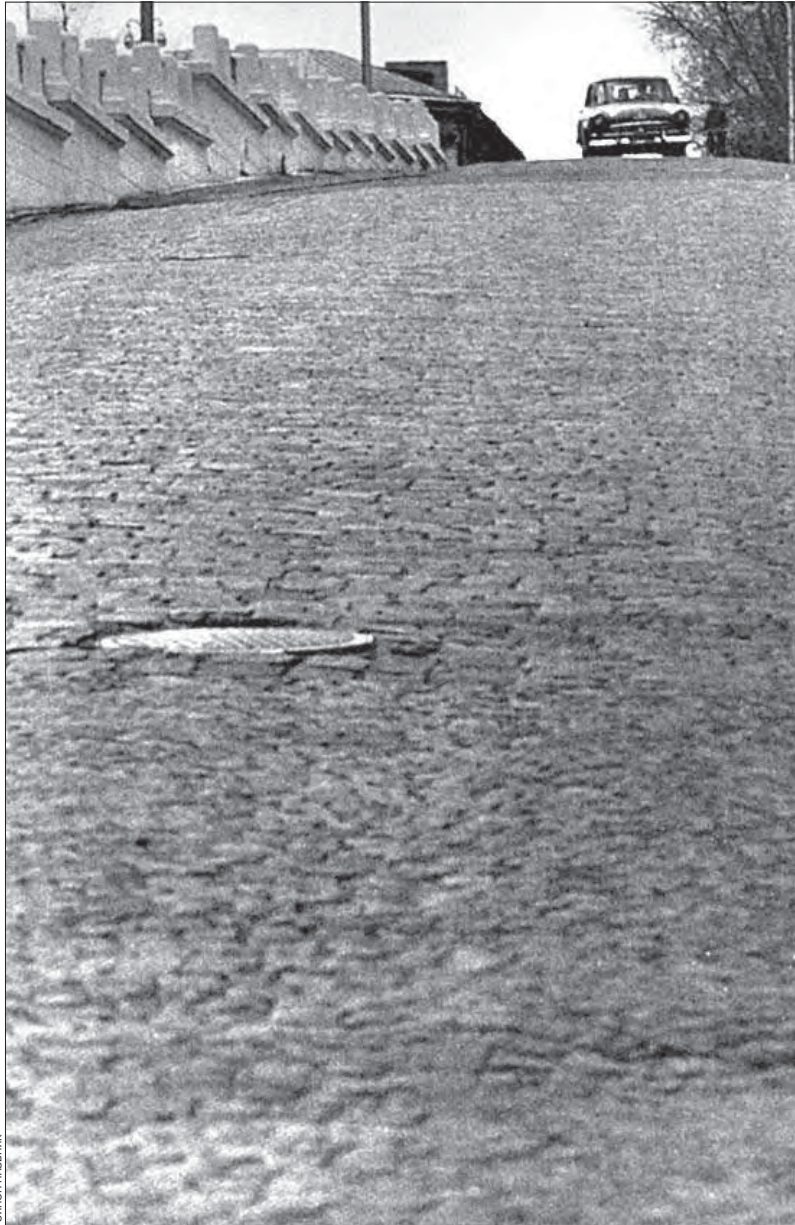
Настальгічныя нататкі з нагоды вайсковага параду ў Менску

Працяг са старонкі 9.

Тут, праўда, трэба ўлічыць адну рэч. Усе самыя блізкія й родныя прыязныя твары, твары сяброў і сябровак мы чамусьці бачым у асноўным у дзяцінстве, і з цягам часу яны маюць тэндэнцыю знікаць. Ёсць і другая рэч. Напрыклад, Чэхія — краіна, якая і ў складзе Эўразьвязу ня страціла пакуль уласнага нацыянальнага аблічча. Але чэская сталіца зь яе архітэктурнымі сьцежамі куды цікавейшая сама па сабе, чымся яе насельнікі (ня кажучы ўжо пра турыстаў). Калі ласка, праедзьцеся некалькі разоў у мэтро ці на трамвай па Празе, і вы адчуеце, што пасажыры вакол вас у сваёй масе мала чым адрозніваюцца ад тых, якіх вы бачыце штодня на станцыі мэтро «Кастрычніцкая». Больш за тое, прыкладна такое самае адкрыцьцё вас чакае ў венскім ці парыскім мэтро, з адным адрозьненнем — там пераважаюць афрыканскія ды азіяцкія твары. Прапаную яшчэ адзін экспэрымэнт — даедзьце ў праскім мэтро да станцыі «Апатаў» і прагуляйцеся па тамтэйшым мікрараёне. Вы ня толькі пачуеце наўкол знаёмую зь дзяцінства вялікую й магутную мову, але зможаце прачытаць ляканычныя надпісы на ёй на сьценах «панэляў» (так называюць у Празе шматпаварховыя дамы, пабудаваныя пры сацыялізьме).

Я тут не пра глябалізацыю кажу. Я проста хачу сказаць, што ранейшыя схемы накіонт маргіналізацыі беларускага грамадства за кошт масавага перасяленьня вайсковага насельніцтва ў гарады сёньня ўжо ня дзейнічаюць. Так, гэтыя схемы даўно разглядаюцца як аксіёмы. Але таму, з майго гледзішча, і ня дзейнічаюць. Бо што такое «маргіналізацыя» й хто такі «маргіналы»? Запушчанае ў масавую сьвядомасьць публіцыстамі новай (на той час) савецкай хвалі ў канцы 70-х гадоў, слова «маргінал» сталася чарговым ярлыком — як «калгаснік» на побытавым узроўні ці «нацыяналіст» на ідэялягічным.

Мушу прызнацца: мой дзед быў маргіналом. Яго родная вёска была амаль спрэс раскулачаная, а яго самога ўратаваў, мабыць, прызыў у Чырвоную Армію. Пасьля дэмабілізацыі ён забраў сваю жонку (маю бабулю) зь вёскі ў Менск, дзе працаваў шмат гадоў на заводзе ланцугоў. Адразу пасьля вызваленьня Менску быў мабілізаваны на службу ў вайскове будаўнічае ведамства. У пасьляваенныя гадыны й жабрацкі час ён вырашыў будаваць уласны дом. Зруб пабудавалі нямецкія ваеннапалонныя, якія тады часта выкарыстоўваліся ў якасьці бясплатнай рабёлы. А ўсё астатняе дзед зрабіў практычна сваімі рукамі й за свае грошы. У доме на вуліцы Стараўіленскай вырасьлі ягоныя дзеці, гадаваліся і ўнук — аўтар гэтых радкоў. Дагэтуль памятаю смак сочыва з «райскіх» яблыкаў зь дзедаўскага саду ды пах яблычнага соку ў вялізных бутлях на вэрэндзе, зь якога рабілася наліўка. А яшчэ там стаяла малако ў бітоне, якое зімой зьверху замярзала, і так прыёмна было (хоць і сувора забаронена бацькамі) набраць яго ў конаўку разам з аскабалкамі лёду ды піць гэты сычоўдзёны напой маленькімі глыткамі, пакуль не заняюць зубы. Памятаю таксама вялізныя яркія вяртні ў гародчыку, якія вельмі любіла бабуля, і грушы, па якіх вучыўся лазіць. (Быў і ёсьць яшчэ іншы дом — у Сельгаспасьёлку, яго пабудавалі мой дзед па бацькавай лініі. Але

ЗНІФОН ПЛАНЬНІК

- Парыж зь яго
- Пантэонам і
- Эйфэлевай вежай
- знакаміты ня
- столькі дзякуючы
- гэтым
- архітэктурным
- збудаваньням
- самім па сабе, а
- зважаючы на тое,
- ХТО ляжыць у
- Пантэоне.

пра гэта — некалі іншым разам.)

Вуліца Стараўіленская, на якой цяпер месціцца пасольства ЗША, тады здавалася бясконцай. Яна была незаасфальтаваная і ў дождж амаль непраезная. Але самае страшнае было — ісьці па ёй паўз варты ў нейкае будаўнічае прапрымства. Час ад часу адтуль выяжджаў нейкі мэханізм на колах — ці то бульдозэр, ці міні-экскаватар. Назграбы, зь непрапарцыйна вялізнымі фарамі й выскальным тупым радыятарам наперадзе, ён мне нагадаў нейкага злобнага ашчара, і адно яго зьяўленьне, нават на адлегласьці, выклікала ў мяне ступар і ледзьве я страці прытомнасьці. Такім было маё першае знаёмства з мэханістчнай гаралдзкай пывільцавай. Але яшчэ страшнейшай была сустрэча з каровай у Воўчавічах — у вёсцы пад Менскам, дзе цяпер вадасховішча. Буйная рагатая жывёліна,

якая спачатку, як мне здавалася, мірна пасьвілася ля дарогі, раптам кінулася ў мой бок. Хутчэй за ўсё, карова не зьбіралася бадацца, проста мне так падалася. Але спадох быў моцны, і мяне нават адойвалі крынічнай вадой (як выявілася, цудоўны сродак ад стрэсу). Так у дзяцінстве я апынуўся ў сваіх няспелых навуцных паміж незразумелай, поўнай таямнічай сілы вёскай і яшчэ больш варожым горадам.

Гадоў дзесяць таму, увесну, трапіўшы на Стараўіленскую, дзе ня быў да гэтага, здаецца, паўжыцьця, я ўбачыў ля будынку нейкага інстытуту грушу, па якой лазіў у дзяцінстве. Гэта было адзінае дрэва, што ацалела з усяго дзедавага саду. Уся перакручаная, у нароствах, старая груша, тым ня менш, цывіла, нібы перадаючы прывытаньне з майго дзяцінства. Цяпер ужо няма тае грушы. А мабыць, няма нават інстытуту разам з будынкам, які вырас на

месцы прыватнага сэктару. Усё новае, як правіла, недаўгавечнае. Але ж і настальгіі па былым няма. Усё, што было, зрабілася як бы часткай цябе. І нават калі не засталася ўспаміну, калі сам дух іх выпаруўся, выветрыўся ў прастору, усё адно ён паслужыў некалі будаўнічым матэрыялам для твайго росту, сталеньня й станаўленьня як асобы. Так і з гарадамі.

Кажуць, ад старажытнага Менску нічога не засталася, акрамя некалькіх будынкаў ды яшчэ чыгунных кратаў дзе-нідзе на балконах на вуліцы Карла Маркса. Але ж і сталінская архітэктура, уасобленая ў Палацы прафсаюзаў, напрыклад, хутка стане рырэгтам, гістарычнай каштоўнасьцю накітталт помнікаў «каляніяльнай архітэктуры» дзе-небудзь у Амэрыцы. Гадоўнае ня ў гэтым. Парыж зь яго Пантэонам і Эйфэлевай вежай знакаміты ня столькі дзякуючы гэтым архітэктурным збудаваньням самім па сабе, а зважаючы на тое, ХТО ляжыць у Пантэоне. Ня толькі сам Эйфэль са сваёй ідэяй важны нам, але й спрэчка вакол вежы з удзелам Масасана, Залія ды іншых знакамітых людзей, якія выступалі супраць узьвядзеньня гэтай махіны ў цэнтры Парыжа.

Калі мы гаворым пра сёньняшні Верхні горад і Нямігу ці зруйнаваны гатэль «Эўропа», які зьбіраюцца зразаць аднаўляць, дык мусім успомніць Пазынякі й «Талаку» і Купалу зь яго «Паўлінкай». І тое, што ў Менску, у будынку цяперашняга Купалаўскага тэатру, была абвешчана БНР. А Дом ураду алметны ня столькі тым, што ён пабудаваны ў стылі канструктывізму, колькі тым, што ў Авальнай залі гэтага гмаху была абвешчана Рэспубліка Беларусь.

Тыя, хто сталі адпэнтамі Адраджэньня ў 80-я, вучыліся ў менскіх школах 70-х, гадаваліся на вуліцах Старажоўкі й Грушаўкі, Сельгаспасьёлку і Зялёнага Лугу, у Заводскім раёне, «на Карла» і «на Розачцы», у Пушкінскім пасёлку. Сьпіс можна працягваць. Я не кажу пра архітэктурныя вартасьці пасьляваеннага Менску ці іх адсутнасьць. Я маю на ўвазе інтэлектуальны й маральны здабытак.

Я не кажу пра антыгітлераўскі супраціў. Супраціў такога маштабу не было ў гісторыі ніводнага эўрапейскага гораду, за выключэньнем хіба паўстаньня ў Варшаўскім гета ды самога Варшаўскага паўстаньня. Але ў сквэры ў цэнтры Менску, дзе былі павешаны Ісай Казінец і яшчэ некалькі падпольшчыкаў, няма помніка пакараным. Ён і не патрэбен уладам. Калі цяперашнія ўлады сьвяткуюць Дзень вызваленьня Беларусі, акцэнт робіцца не на слова «вызваленьне», а на тым, што Беларусь нехта вызваляў, сьледчы на танках пад чырвонымі сьцягамі.

А тым, для каго Менск быў і застаўся родным горадам, не патрэбныя памесныя сьвяткаваньні. 60-годзьдзе вызваленьня Беларусі насамрэч ёсьць проста другім найменьнем іншага дзяржаўнага сьвята — 10-годзьдзя перабываньня ва ўладзе першай асобы. І ў тым, што па Менску, як і 60 гадоў таму, зноў ішлі танкі, і над горадам ляцелі бамбардзіроўшчыкі, ёсьць, калі падумаць, сымбалічны сэнс. Намер прадманстраваць вайсковую тэхніку выдае таемнае незадаволеннае жаданьне ўладара скарыць сталіцу Беларусі, прадманстраваць гораду й сьвету сваю моц. Горад гэты як быў, так і застаўся для яго чужым, прынамсі абываючам да праўў яго маніі велічы. А якім ён будзе для нас і ці будзе ён калісьці наш — гэта ўжо зусім іншая гісторыя.

Даўняе мінулае сучаснасьці

Сьвяты БССР у кінахроніцы

Андрээй Расінскі

БССР ня мела сваіх сьвятаў. Дакладней, мела — але яны ня згадваюцца, хроніка тут сыціплая і амаль маўчыць. Як частка савецкай імперыі, Беларусь савецкая была ўзорам ня столькі беларускага, колькі савецкага жыцця. Гэтае жыццё мела свае кананічныя даты й сваё сьвятое паходжаньне.

Галоўным сьвятам у часы БССР, натуральна, лічылася 7 Лістапада — «сьвята Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі», калі стары «буржуазны» лад быў адкінуты, а на яго рэзкіх усталяваліся «Ленін, партыя, камсамол», «Саюз Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік — непарушны саюз свабодных рэспублік», «Да барацьбы за справу камуністычнай партыі заўжды гатовы». 7 Лістапада афіцыйна намякала, што сваёй — у тых часы бутфорскай — дзяржаўнасьці Беларусь была абавязана савецкім радасьцям. Прыпадаючы на восень, лістападаўскае савецкае сьвяткаваньне далучалася да дзён Сатурна, падземнага бога-разбуральніка, але на гэта мала хто звяртаў увагу.

У 20-х гадох у Віцебску Казімер Малевіч і Эль Лісіцкі апантана распрацавалі ўобразнае галоўнае «чырволага дня календар» — Малевіч сваімі дэкарацыямі спраўды зрабіў яго чырвоным. А Эль Лісіцкі прыдумаў адмысловую трыбуну, якая ўзносілася ў нябёсы. Трыбуна гэтая так і не была пабудаваная, але засталася помнікам заручынам савецкай улады й авангарду.

Калі сакральны новы лад штогод нараджаўся ўвосень, бо тады «ўпершыню быў разарваны ланцуг імперыялістычных дзяржаў», то вясной, калі абуджаецца прырода, савецкія беларусы далучаліся ўжо да пралітай крыві ўсіх працоўных — да аднасьці з усім прыгнечаным чалавечым.

І трыбуна гэтая адзначаецца ў Швэцыі і некаторых іншых краінах. Даведнікі трагэдыяў, што паўночны праведны нараджаўся з цохавай гарадской культуры з сваёй традыцыйнай домкаратыі.

Пра такія сувязі савецкі Першамай маўчыць. Першамай у раньнесавецкай Беларусі — гэта дарэвалюцыйныя маўкі, камуністычная партыя, чырвоныя кветкачкі і, не здзіўляючыся, — абавязковыя вайсковыя парады. Плякатам «Мір! Праца! Май!» і «Няхай заўжды будзе сонца!» ды сьвяточным вяночкам стала папярэднічалі ладныя вайскоўцы, тоўстыя і выцягнутыя ракеты ды суворавыя, якія дэманстравалі свае схільнасьці перад трыбунай на Кастрычніцкай плошчы. Цёплая традыцыя вясновага сьвята не перарывалася нават падчас акупацыі. Хроніка захавала кадры «першамайскага прывітаньня Адольфу Гітлеру» і сагнаных на сьвяткаваньне месьцічаў, якія выказваюць сваё захапленне без асаблівага энтузіязму. У нацыскай Нямеччыне любілі паднявольную працу.

Патас вызваленьня працоўных узброенай сілай у 60-я гады сыціўся. Натуральна, што сусьветнай камуністычнай рэвалюцыі не адбылося. Ды яе ўжо ніхто й не чакаў. Вясновыя вайсковыя парады пачалі праводзіцца 9 траўня. Дарэчы, да сярэдзіны 60-х гадоў 9 траўня не было сьвяточным днём. Брэжэўскі рэжым, паражэны, улада прытулілася да чалавечай памяці, вы-

смактаў яе і, наколькі быў здольны, ператварыў у бронзавыя падпоркі сваёй старасьці. Брыставы генсек шалеў ад зорачак Героя і любіў фарсануць у прыкідзе маршала. Афіцыйная песня пра «Малую зямлю» (на якой упершыню зазьвяла вайсковое сьвята палкі-раўніка-маршала) была нязьменным атрыбутам сьвяточных канцэртаў.

Так яно й ішло: палова году — у чаканні кастрычніцкага нараджэньня новай эры, палова — узаконьваньне гэтай эры крывёю працоўнага чалавештва (якое пакрысе замянілася на савецкі народ, актам хросту якога стала вайна). Здавалася, гэтая завядзёнка заставалася нязьменнаю з году ў год. Але гэтая ня так. 20-я гады — гэта стыхія, якая вылілася на вуліцы. Сталінскія 30-я і 50-я — гэта шпайэр і мундзіры, стоены спалох на напружаных тварах. Небажыхары на трыбунах — у Беларусі дробныя, правінцыйныя, але далучаныя да цэнтральнай сьвятасьці. Улада як вдовішча ўлады.

Асобны апагэоз — афіцыйныя псядзжэньні. Юбілей Сталіна. Бяскожныя авачы. Мігусьлівы камсамольскі сакратар на трыбуне нязьменна дзякуе — гэта Машэраў. Жанчыны танчаць адна з адной на пляцоўцы. Фаерэрк у цемры. У хрушчоўскія 60-я гады афіцыйны сьвяты крыху разьняволіліся. Чаго вартыя касцюмы камсанаўтаў, самаробныя ракеты — ды і нязьменны Ленін на браневічку глядзіцца больш ачалавечаным. А ў герантакратычныя 70-я зноў ступар, але ўжо ня столькі страх, колькі стомленасьць ад адчужэньня і абрыдлых абавязкаў. Гэта ўсё захавала хроніка.

Правілы для ўладнага відовішча: Сьлюнкова, у якога пляма на твары, дазволена здымаць толькі пад пэўным ракурсам. Брэжнеў у Менску — загады ад дзяржаўспяк: буйных пляняў не даваць, каб не было відаць кіляграмаў грывы. Да таго ж савецкі кіраўнік напісу выжыў пасля інсульту — дык вось, каб пра гэтае «насілу» ніхто не здагадаўся.

Ці было ў савецкіх сьвятах часоў БССР штосьці беларускае? Толькі ў той ступені, у якой яно было савецкім. Сацыялістычнае спорніцтва, перадавыя дзяркі, сьвінагадоўля, «аб аднаньне «Гарызонт» перавыканала плян — і аб гэтым рапартае Камуністычнай партыі».

Існавалі й зусім ужо бюракратычныя штучныя сьвяты: Дзень мэляратара, Дзень чыгуначніка, Дзень памешніка. Кінаархівы захавалі такія рырэтэты, як Дзень калгасніка, калі вяскоўцам дзякуюць за пасеяную кукурузу і выказваюць надзею, што «Дзень калгасніка стане ўсенародным», і півнерскае «Сьвята птушак», калі хлопчыкі й дзяўчынкі апранаюць папяровыя крыльцы,

PHOTO BY MEDIA.NET

ВАН ГАРБЕЦОВІЧ

Зінаіда Бандарэнка ладзіць традыцыйнае апятаньне на Круглай плошчы 9 траўня 1975 г.

Нараджэньня БССР амаль не сьвяткавалі, бо яна ў тых часы яшчэ не давяршылася. Яна знайшла сваё канчатковае ўвасабленьне й сымбалічнае завяршэньне толькі ў часы Лукашэнкі.

штытуоцца разам і вывешваюць шпаккоўні.

Ці было ў гэтых сьвятах нешта чалавечае? Любое сьвята мае афіцыйную частку і сьхійную, калі чалавек проста праўдзіле і стыхія як дзіця. І гэтага стыхійнага ды карнавальнага пачатку ня зьнішчыць ніколі. Менавіта да гэтага стыхійнага й чалавечага пачатку імкнулася зьвярнуцца Зінаіда Бандарэнка, дыктарка тэлебачаньня, якая гутарыла зь людзьмі на сьвяточных вуліцах. Менавіта гэты чалавечы пачатак, хаця б інтанцыйна, спрабавала ўнесці ў афіцыйную першамайскую статыстыку дыктарка Вера Ропат: «Нас вучылі за кожнаю лічбаю бачыць чалавека». А зьвячаны чалавек нават у афіцыйнае ўсё роўна знаходзіў для сябе стыхію і волю. І калі крывіца стыхіі перасохла, сыстэма рухнула.

Ці было ў БССР сваё сьвята? Было. Яно сарамліва хаваецца ў засені больш вядомага ды магутнага сьвята і — прыкрая рэч — сьвята зусім не савецкага (хаця карціна, прысьвечаная гэтуму няправільнаму дню, даўно ўжо зьяўляецца ненаўмыслым адкатам савецкіх часоў).

БССР абвясчалі двойчы — у адпаведнасьці з клясамымі прынцыпамі більшавіцкай беспрынцыповасьці. Такая двойная дата ўжо забытае сытуацыю, але ў якасьці дня нараджэньня абралі першае савецкае абвясчэньне. Камуністычны зьезд, які зацьвердзіў сьвята выпадковага нараджэньня камуністычнай партыі Беларусі, мімаходам абвясціў і савецкую беларускую дзяржаўнасьць, нараджэньне якой прыпала на 1 студзеня 1919 году. Так што ў навагодняга немаўляці старэйшы брат-першынец — камуніст.

Сьвяткаваньне 30-годзьдзя БССР нагадвала стомлены начны шабас. Пасла-

ны Масквой функцыяэр Швернік на цёмным вакзале. Пражэктары. Натойны бяз твараў. Сьцягі, як крылы кажана. Высакамоўны Пятрусь Броўка ў якасьці культурнай праграмы за трыбунай партыйнага прэзыдыюму. Якуб Колас, які ня здольны схаваць сваю невыможную і страшную туту. З 60-годзьдзем БССР зьвязана амаль што дэтэктывная гісторыя. Шмат хто памятае гэтае сьвяткаваньне, але хроніка падзелася невядома куды. Калі яна ўсё-такі знайшла, то майму здзіўленьню не было межаў. Натуральна, цікава паглядзець на тагачасны партыйны сынкліт у Менску: на сьвяточнай трыбуне Машэраў, Шэварднадз, Аліеў. Але было нешта, што нечакана глумачыць дзень сёньняшні.

Нараджэньня БССР амаль не сьвяткавалі ня толькі таму, што яно прыпадала на Новы год. Сьвята нараджэньня — гэта сьвята сакральнае, мітычныя часы паходжаньня. А БССР у тых часы яшчэ не давяршылася. Яна знайшла сваё канчатковае ўвасабленьне й сымбалічнае завяршэньне толькі ў часы Лукашэнкі.

Хроніка: ідуць працоўныя. Аграмадны каравай, хлеб-соль кіраўнікам. Перасоўная трыбуна з футрамі. У 30-градусны мароз «маржы» купаюцца ў басейне, ідзе пара. І вяршыня — спартойцы нясуць чырвона-зялёны сьцяг. Спартойцы граюць у хакей (!!).

Сьвяты БССР — гэта мінулае сучаснасьці. Яны толькі набылі моц і пашырыліся. Дажынкі — сацыялістычнае спорніцтва плюс беларускае паганскае сьвята. 3 ліпеня — гэта дзень нараджэньня БССР 25-гадовай даўнасьці ў «брэжэўскім» выкананьні ўхвальнай песні пра маршала. Сымбалі спаўняюцца за палітычным існаваньнем. Але як савецкая сыстэма мела свой канец — свой канец маюць і савецкія сьвяты.

Амэрыка на ростанях

Сяржук Вінаградаў

Дэмакратычная партыя прадэманстравала на канвэнце незвычайную згуртаванасць сваіх партыйных шэрагаў. Партыя зьядналася вакол аднаго мэты — перамагчы Буша. Дапамагчы ў гэтым мусілі «вэтэраны» — такія, як Альбэрт Гор, Джымі Картэр і, вядома, улюбёнец публікі Біл Клінтан з жонкай-сонатаркай Хілары. Падтрымка старэйшых дэмакратаў мусіла надаць іміджу Джона Керы больш самавітасці. А пра тое, што шанцы на перамогу 60-гадовага вэтэрана вьетнамскае вайны варта разглядаць сур'ёзна, сведчаць сацыялагічныя апытанні, паводле якіх падтрымка Джона Керы на цяперашні момант роўная альбо нават пераўзыходзіць колькасць прыхільнікаў Буша. Праўда, цяперашні гаспадар Авальнага кабінэту Буш сваю перадыбарную кампанію ашчы толькі пачынае. Усведымляючы, што яго часе няпростая праца, Буш нават скараціў свой адпачынак на ранца ў Тэксасе.

Між тым, да выбараў засталася ўсяго тры месяцы. Мы яшчэ станем сведкамі шмат якіх яркавых палітычных шоу і гучных заяў. Але ж самае цікавае — што абдас Амэрыкі і сьвету перабыраныя цяперашняга альбо выбранныя новага прэзыдэнта. Для таго каб адказаць на гэтыя пытаньне, зірнем на адзрызненні ў падыходах кандыдатаў да пытаньняў замежнае палітыкі і эканомікі.

Самая спрэчная спадчына прэзыдэнцтва Буша — раскол паміж Амэрыкай

і «старой Эўропай» у ірацкім пытанні, што дае Бушаву апанэнту шмат падстаў для крытыкі. Вядома, гэзас дэмакратаў пра «ізаляцыю Амэрыкі» можа быць значным перабольшаннем, ды і адказнасць за раскол у значнай меры нясуць па-папулісцку настроены Бушавы апанэнты ў Эўропе. Але ж зразумела, што з прэзыдэнтам Керы, які да таго ж выдатна размаўляе па-француску, адносіны Амэрыкі з традыцыйнымі саюзьнікамі ў Эўропе маглі б палепшыцца.

З другога боку, самае надзённае пытаньне — сытуацыя ў Іраку — не пакідае для Джона Керы надта шмат прасторы для палітычнага манэўру. Ранейшы прапановы дэмакратаў пра больш цеснае супрацоўніцтва з такімі міжнароднымі структурамі, як ААН і НАТО, Буш ужо пачаў выконваць сам.

Адсутнасць яснае міжнароднае стратэгіі заўсёды была слабым месцам дэмакратаў. Так, абьяаньне Керы ня вельмі сумнеўных войнаў гучыць ня надта праўдападобна, бо сам сэнартар галасаваў за вайну ў Іраку. А абвешчаныя дэмакратамі прыярытэтным мультытэратэрмізм (арыентацыя на сумесны дзеяньні міжнароднае супольнасці) наўрад ці можа быць палітычнай самамэтай. Дый профіль Буша ў змаганні з тэрарызмам пакуль што выглядае больш пераканаўча. Так ці інакш, пытаньне месца Амэрыкі ў сьвесе хутэй за ўсё будзе несць больш эмацыянальную, чым рацыянальную нагаруку. Бо, звязаючы на адкрыта прапагандысцкія выпадкі накіштат спірочнага фільму Майкла Мура «11.09 паводле Фарэнгейта», чакаць ад кан-

- Калі большасць
- амэрыканцаў
- вітаюць Нізкія
- падаткі, выйграе
- Буш. Калі ж яны
- выкажуцца за
- ўзмацненьне
- сацыяльных
- праграм,
- перамога Керы.

дыдатаў і іх дарадцаў аб'ектыўных дэбатаў па гэтым пытанні наўрад ці выпадзе. А падыход якога кандыдата ўрэшце пераможа, будзе залежаць ад саміх падзей у вайне з тэрарызмам і ў Іраку ды, у прыватнасці, ад таго, ці ўдасца новаму ўраду Іраку за тры месяцы, што засталася, мінімізаваць тэрарыстычныя напады і тым самым скараціць страты сярод амэрыканскіх салдат.

У другім важным пытанні — эканоміцы — Бушаў даробак выглядае больш грунтоўным. Пасля росквіту 90-х гадоў гаспадарка Злучаных Штатаў трапіла ў 2000—2001 гадах у рэцэсію, чаму паспрыялі выбух мыйльнай бурбалкі на рынках акцый ды шок пасля нападу 11 верасьня. Каб ажыцьці эканоміку, Бушава адміністрацыя ініцыявала істотнае зніжжэнне падаткаў для грамадзян, фірмаў і ўладальнікаў каштоўных папер. Акрамя таго, амэрыканскі цэнтральны банк радыкальна знізіў працэнтную стаўку да нечувана нізкага ўзроўню — 1%, тым самым павялічваючы ліквіднасць і актывізоўчы інвэстыцы ў эканоміку.

Гэтыя рэанімацыйныя меры мелі неабябны эфэкт — амэрыканская эканоміка зноў пачала расьці, а колькасць навастроаных працоўных месцаў ужо дасягнула 1,5 мільёна. Праўда, цана, якую давялося заплаціць за ажыўленьне эканомікі, — вельзірны дэфіцыт бюджэту ў выніку зніжжэння паступленьняў ад падаткаў, а таксама праз рост ваенных выдаткаў.

Яшчэ адзін адваротны бок мэдала — найбольш ад зніжжэння падаткаў выйгралі менавіта заможныя амэры-

каны, у той час як «наібабднейшыя» жыхары Амэрыкі, на думку некаторых палітыкаў, засталіся пакрыўджанымі. Таму ў эканамічную праграму Джона Керы ўваходзіць адмена зніжжэння падаткаў для заможных, якая дазволіць павялічыць выдаткі ўраду на адкаўчы і іншыя сацыяльныя праграмы. Акрамя таго, у плянах дэмакратаў значыцца рэформа сыстэмы аховы здароўя, якая засталася нерэалізаванай яшчэ з часоў Клінтана. Такая рэформа прадугледжвала б абавязковае мэдычнае страхаваньне для ўсіх грамадзян і каштавала б амэрыканскім падаткапалачельчыкам сотні мільярд даляраў. У цэлым не відаць, што дэмакраты зьбіраюцца зніжаць бюджэты дэфіцыт праз узмацненьне расходнае дысцыпліны.

Адзрызненні паміж Бушам і Керы ў эканамічнай палітыцы — у іх стаўленьні да ролі ўраду ў рыначнай эканоміцы і пераразмеркаваньня багатыя ад багатых да бедных. Тут Буш зьяўляецца паслядоўнікам Рональда Рэйгана і імкнецца мінімізаваць ролю ўраду, спадзеючыся на прыватную ініцыятыву як на рухавік эканомікі, у той час як Керы бачыць задачу ўраду ў абароне сацыяльна слабых грамадзян.

Рызыкнім зрабіць прагнозы, што менавіта падатковае пытаньне будзе адным з галоўных у перадыбарных дэбатах. Найважнейшым жа фактарам перамогі на выбарах можа стацца тое, ці спраўды большасць амэрыканцаў вітаюць нізкія падаткі (тады выйграе Буш), ці яны выкажуцца за ўзмацненьне сацыяльных праграм і павышжэнне падаткаў (тады выйграе Керы).

ХРОНІКА

Экспэдыцыя да Беларусі

7 жніўня спаўняецца 50 гадоў Алегу Трусаву

АЛЕГ ТРУСАУ

Алег Трусаў падараваў мне Беларусь, гэтаксама як і сотням іншых студэнтаў менскага ВВУ ў канцы 70-х і ў 80-х гадах мінулага стагодзьдзя. Ня ўсе зь іх прынялі гэты дар, нехта, вярнуўшыся з трусаўскіх экспэдыцый, ізноў звыкла занывраў у вышшчыную ад беларускай атмасфэры беларускай сталіцы. Але шмат хто зноў і зноў прасіўся на наступнае лета ў чарговы археалёгічны выезд кудынебудзь у Мір ці Чачэрск... А той-сёй прыбываў да экспэдыцыі надаўжэй, часам на ўсё жыцьцё — вось як Ігар Чарняўскі, мы зь Нінай Здановіч, Алесь Кушнарэвіч, Генадзь Сагановіч, Ірэна Ганецкая, Ала Сташкевіч. Хочь даўно ўжо не існуе таго аддзелу архітэктурнай археалёгіі Беларускага рэстаўрацыйна-праектнага інстытуту і няма экспэдыцыі, якой кіраваў Алег Трусаў, але мы працягваем жыць у ёй і зь ёй...

Алег Трусаў пачаў ствараць сваю Экспэдыцыю з 1976 г., адразу пасля таго як бліскача закончў гістарычны факультэт БДУ і выбраў месца працы — археалёгам у Навукова-рэстаўрацыйных практэчных майстэрнях. Хлопец сьвядома і мэтанакіравана пачаў фармаваць уласную навуковую школу, вышукваючы і спраўджаючы ў «полі» студэнтаў-гісторыкаў.

А летам падчас археалёгічных вандровак да нас далучаліся студэнты-архітэктары, мастакі, матэматыкі, фізыкі, тэхнолягі. Адмыслова з Гомелю прыхадзілі Алесь Бяляцкі з Эдзікам Акуліным. На раскопках Мірскага замку спраўджаваў Вінцук Вячорка. Паглядзеўшы, як гэты гарадзкі хлопец, нягледзячы на крывавае мазалі на руках, дзень за днём апантана рваў рыдлёўкай мацерыковую гліну на замкавым падворку, я павярнуў у яго канчаткова і беспаваротна.

Трусаўская Экспэдыцыя была выспай беларускасці, маленькай краінкай, дзе ўсё было па-беларуску: і гаворка, і песьні, і палявая дакумэнтацыя. Там мы ратавалі ад гнятлівай шэрацы «разьвітога сацыялізму». Там была свабода і чысьціна духу, мы ня проста здабывалі зь зямлі археалёгічныя артэфакты, але працавалі на Беларусь, выяўляючы, аспрацоўваючы і публікуючы атрыбуты сярэднявечнай і навачаснай беларускай матэрыяльнай культуры.

Кожны з нас, ягоных вучняў, атрымаў ад А.Трусава ў распрацоўку навуковую тэму, што пазней вылілася ў дзясяткі і сотні публікацый. Сам А.Трусаў стаў пачынальнікам беларускай архітэктурнай археалёгіі, распрацаваў спецыяльную мэтодыку археалёгічнага вывучэньня.

Асаблівасьцю «шэфа» было заўсёднае імкненьне выглядаць старэйшым, сталейшым, паважнейшым кіраўніком. Адсюль амаль заўсёдна барада, якая паволі зьямнялася па меры фактычнага сталеьня (да трыццаці гадоў яна была амаль да пояса). Адсюль вымаганьне ад нас, не наштам за яго маладзёйшых, зьвяртацца да яго па імені і па бацьку.

Адхоч А.Трусава ў палітыку непазбежна спавадаваў адыход ад навукі (на шчасьце, часовы). Заняпала Экспэдыцыя, мы разышліся па новых месцах працы... Але мы ні пра што не забыліся і самае важнае забралі з сабой.

Алег Трусаў, наш Шэф, даў нам галоўнае, чаго не хапае маладоьці і што яна так настойліва сьвядома ці несьвядома шукае. Трусаў даў пачуць і публікаваць свае думкі і дэпутат парламенту. Ад 1999 — старшыня Таварыства беларускай мовы.

Алесь Краўцэвіч

БІЯГРАФІЯ

Алег Трусаў нарадзіўся ў 1954 у Мсьціславе. Кандыдат гіст. навук. Аўтар кніг «Старонкі мураванай кнігі» (1990), «Манумэнтальнае дойдзтва Беларусі XI—XVIII стст. Гісторыя будаўнічай тэхнікі» (2001). У 1990—1995 — дэпутат парламенту. Ад 1999 — старшыня Таварыства беларускай мовы.

Знакамітая трусаўская барада паволі зьямнялася па меры сталеьня. Да трыццаці гадоў яна была амаль да пояса.

Пра паборы на мяжы

Кожны, хто перажджае мяжу, мусіць заплаціць 5000 рублёў экалёгічнага збору. Вельмі цікавае правіла — падатак за паветра. Праблему пачаліся, калі мы даяхалі да польскай мятні. Памежніца не пагрэбавала правярць наўняшчэ 300 золотых, якіх мусіць мець «халіць» на адзін дзень прахадзеньня ў Польшчу. У Баброўскага мяжа праходзіць па рацэ. Рыхтык на мосьце цераз раку знаходзіцца лінія, якая ўмоўна падзяляе Польшчу і Беларусь. Нам пашанцавала злапаць беларус-

кую машыну на гэтым мосьце, каб нам фінансава дапамаглі «заехаць» у Польшчу, бо вяртацца ў Горадню па грошы было немэтазгодна. Палікі нас выправадзілі са сваёй тэрыторыі. Беларусы забаранілі знаходзіцца на мосьце з нашага боку. Таму мы сталі рыхтык на той лініі, на якую ня могуць прэтэндаваць ні беларусы, ні палікі.

Праз 10 хвілін мы зноўку размаўлялі з той самай польскай памежніцай. Яна ўсьміхалася і казалая, што на гэты раз мы маем вельмі шмат гро-

шай, якіх нам безумоўна хоцьці на пражываньне. Толькі пасля гэтага нам удалося праехаць на «Бясовішча».

Каб наведваць беларускі рок-фэстываль, выпадзе цярэць усялякім непрыемнасьцю. Расейская папса выступае ў Віцебску, а беларускія рокеры едуць у Польшчу, каб парадаваць сваіх сучайчынікаў. Застаецца скажаць дзякуй «БАСу», які дазваляе пачуць нацыянальныя здабыткі хоць у Гарадку.

Андрэй Шпакаў, Горадню

